LA GUERRA CIVIL A CALDES DE MONTBUI

(1936-1939)

Edició
Ajuntament de Caldes de Montbui

Textos
Eduard Puigventós

Coordinació
Anna Monleón

Documentació
Eduard Puigventós
Arxiu Municipal

Correcció lingüística
Oficina de Català de Caldes de Montbui

Disseny gràfic
Vicenç Ferreres

Impressió
Creus Cal·lígraf

Agraïments
Arxiu Municipal, Oriol Castillo, Toni Masclans, Eulàlia Masclans, Família Fernández Miró , Helena Pielias, Meritxell Rabassa, Roger Riera, Judith Sala, Esther Sànchez, Josep Maria Solé i Sabaté, Albert Valls i a Marta Barceló, Montserrat Canyamers, Jean Marie Démaret, Mònica Ricart, Aurora Vela i Joan Villanueva, autors del llibre "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol.

Fotografia de portada: Grup de milicians que formà part de la Columna García Oliver, "Columna de los Aguiluchos", que varen sortir del Quartel Bakunin, antic quartel de Pedralbes, camí del front el dia 28 d'agost de 1936. Autor desconegut. Col·lecció de fotos de la CNT de l'Institut d'Història Social d'Àmsterdam.

D.L. D-22859-2016
ISBN-13 978-84-617-5442-7

LA GUERRA CIVIL A CALDES DE MONTBUI (1936-1939)

Amb l'exposició «La Guerra Civil a Caldes (1936-1939)» ens hem afegit a la crida de la Generalitat de Catalunya per rememorar l'episodi més convuls de la nostra història recent, just quan fa 80 anys del seu inici. Així fem palès, un cop més, que Caldes de Montbui és un poble que vol conèixer la seva història i vol treballar la seva memòria per encarar millor el seu futur.

Fem un homenatge a les víctimes, herois, heroïnes i testimonis del pas de la guerra per la nostra vila quan es compleixen 80 anys de l'esclat del conflicte que va llevar la vida de centenars de calderins i calderines i que va acabar amb el sotmetiment del nostre país dictadura feixista de gairebé quatre dècades.

El fem quan s'estan esgotant les oportunitats de recollir testimonis vius dels anys de guerra i quan correm el risc d'oblidar la vivència d'una terra que va ser assetjada, dividida, sotmesa i despullada de la seva llibertat. El valor de les seves paraules és el valor de saber escoltar, recordar i créixer.

Els materials gràfics d'aquest catàleg i els materials audiovisuals que recull l'exposició són, en gran part, fruit de dos projectes anteriors fets amb el mateix objectiu de preservació de la memòria oral calderina.

En primer lloc, el llibre Caldes de Montbui 1936 – 1939. Entra la il·lusió i el dol. Revolució i Guerra Civil, que van publicar l'any 2008 l'Ajuntament de Caldes de Montbui i l'Abadia de Montserrat. Per fer aquest document es van entrevistar nombroses persones i són les seves veus les que se senten a l'exposició. El llibre el van signar Marta Barceló, Montserrat Canyameres, Jean Mari Demaret, Mònica Ricart, Aurora Vela i Joan Villanueva.

En segon lloc, el documental «Temps de Revolta 1936 – 1939», el segon projecte de vídeo fet per l'Ajuntament de Caldes de Montbui per perpetuar la memòria oral calderina, que es va estrenar el passat juliol i que està dedicat als records dels nostres veïns més gran sobre la Guerra Civil.

Esperem, amb tot plegat, homenatjar les víctimes convertint el nostre poble en una veu unànime en la defensa de la pau, la democràcia i les llibertats.

Jordi Solé i Ferrando
Alcalde

4 INTRODUCCIÓ

5 LA CALDES REPUBLICANA

10 PRIMERES SETMANES DE GUERRA

16 CALDES EL 1936

20 ELS SOLDATS AL FRONT

25 ELS REFUGIATS

28 LA VIDA A LA RERAGUARDA

34 DARRERS MESOS DE GUERRA

37 L'ENTRADA DE LES TROPES FRANQUISTES

44 LLISTAT DE VÍCTIMES

46 PROTAGONISTES DE L'ÈPOCA

52 BIBLIOGRAFIA I FONTS

AJUNTAMENT DE CALDES DE MONTBUI

INTRODUCCIÓ

La Guerra Civil que començà el 18 de juliol de 1936 marcà diverses generacions. Tres anys durs, molt durs, que trastocaren per sempre més la vida de moltíssimes famílies, que perderen éssers estimats, que passaren temporades empresonats, a qui prengueren béns, que marxaren a l'exili o que truncaren la carrera professional dels joves. Això sense comptar el daltabaix econòmic, social, cultural i patrimonial per a tota la societat i la imposició d'una dictadura de 40 anys que ha hipotecat al país en molts sentits.

Caldes de Montbui no s'escapà d'aquesta dinàmica general esfereïdora: al municipi també es reproduïren les tensions de les primeres setmanes de guerra, l'enviament de bona part dels joves del poble al front, l'escassetat de productes de la rereguarda, la por dels bombardejos, la persecució religiosa, l'ocupació franquista i la repressió posterior desencadenada. Però la història ens ofereix també una sèrie de peculiaritats que fan que Caldes pugui explicar el conflicte amb veu pròpia. La utilització de l'església com a mercat municipal; el judici contra un grup de calderins acusats de feixisme; la importància dels balnearis emprats com a casa de convalescència o hospital per ferits, centre d'acollida per refugiats d'altres zones de l'Estat o bé residència d'oficials dels cossos de seguretat; la presència de personalitats destacades al municipi, cercant la tranquil·litat que no podien gaudir a Barcelona; la conservació de segells, paper-moneda i cartilles de racionament fins als nostres dies; la presència de desertors amagats als boscos que ocasionà un incendi; l'esforç en la indústria de guerra; la possibilitat que s'establís un aeròdrom al voltant del poble; la rocambolesca entrada de les tropes franquistes el gener de 1939...

Per l'extensió del present catàleg, reflex de l'exposició exhibida al Museu Thermalia entre octubre de 2016 i gener de 2017, és impossible tractar a bastament tot el contingut que uns fets d'aquesta magnitud requeririen, però sí que vol fer una pinzellada per què el lector pugui fer-se una idea del gran trencament que la Guerra Civil suposà per al municipi. Sempre podrà recórrer a la bibliografia indicada al final per a major informació. En tot cas, cal que tinguem clar que la guerra suposà dirimir qüestions que feia anys que es disputaven, això és, tan el conflicte territorial, com religiós, de relació entre propietaris i arrendataris de les terres o d'organització de la societat, a gran i petita escala. Fou un conflicte de gran violència que acabà, també, amb la rica dinàmica cultural i associativa de la Caldes de principis de segle i que enterrà, per sempre, la Caldes –ja en declivi– de les llambordes, del ferrocarril, les demandes socials i la preeminent indústria.

És segurament un tòpic, però convé conèixer el nostre passat per tal de comprendre el present i veure el futur amb més claredat. En aquest cas, descobrir els fets per evitar que succeeixin mai més. Esperem que comparteixin aquest objectiu amb els que hem fet possible aquest treball i que els sigui d'interès.

LA CALDES REPUBLICANA

A inicis dels anys 30 del segle XX Caldes de Montbui comptava amb poc més de 4.750 habitants. Era una població pagesa amb un fort component industrial i, a causa de la riquesa de les seves aigües, també de serveis, amb set balnearis que atreien a nombrosos forasters; de fet, havia estat la segona ciutat d'Espanya i la primera de Catalunya en turisme termal. Les eleccions d'abril de 1931 donaren la victòria a una coalició republicana que governà el municipi durant la II República, a excepció del període de suspensió marcat pels Fets d'Octubre de 1934 fins a la victòria del Front Popular el febrer de 1936. Foren uns anys d'esperança i llibertat, però també de tibantors i conflictes, en què estava en joc l'espai públic, les relacions amb l'església, el model d'ensenyament, l'autonomia de Catalunya, els drets dels treballadors o la situació al camp. Aquests anys vingueren marcats pel tancament de la principal pedrera del municipi el 1931 i la supressió de la línia de ferrocarril l'any següent, que dugué a molts calderins a l'atur, així com pels enfrontaments entre propietaris rurals i rabassaires per les condicions de treball de la terra i el tracte dispensat als parcers. Però també per millores en l'educació amb l'obertura de l'Escola de Cultura General i Comercial, l'Escola Municipal de Música o la instal·lació d'una biblioteca pública; pel paper essencial del Sindicat Agrícola, "la cooperativa més important del Vallès", segons els autors de "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008"; o l'aguant d'empreses que donaven feina a molts obrers, com La Llana o la Foneria.

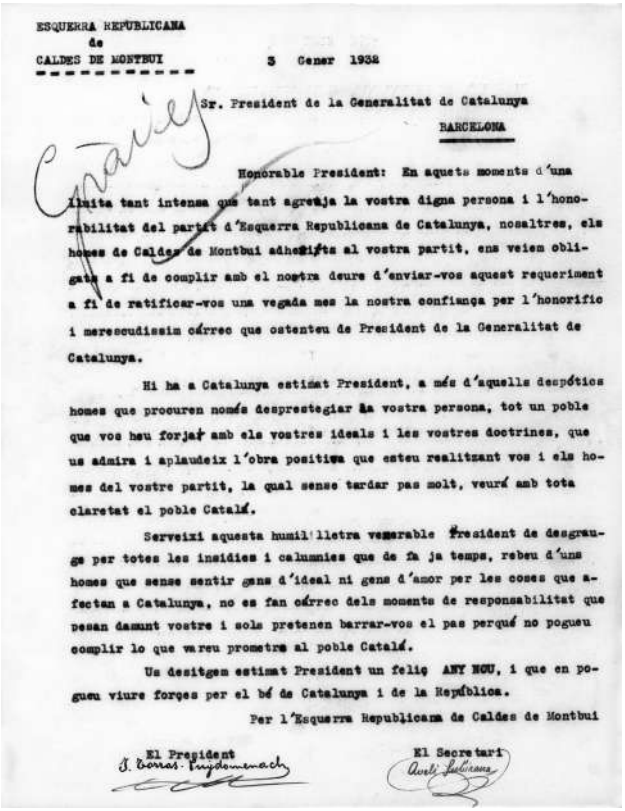

ESQUERRA REPUBLICANA
de
CALDES DE MONTBUI

3 Gener 1932

Sr. President de la Generalitat de Catalunya

BARCELONA

Honorable President: En aquests moments d'una lluita tant intensa que tant agreuja la vostra digna persona i l'honorabilitat del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya, nosaltres, els homes de Caldes de Montbui adherits al vostra partit, ens veiem obligats a fi de complir amb el nostra deure d'enviar-vos aquest requeriment a fi de ratificar-vos una vegada mes la nostra confiança per l'honorific i merescudissim càrrec que ostenteu de President de la Generalitat de Catalunya.

Hi ha a Catalunya estimat President, a més d'aquells despòtics homes que procuren només desprestegiar la vostra persona, tot un poble que vos heu forjat amb els vostres ideals i les vostres doctrines, que us admira i aplaudeix l'obra positiva que esteu realitzant vos i els homes del vostre partit, la qual sense tardar pas molt, veurà amb tota claretat el poble Català.

Serveixi aquesta humil lletra venerable President de desgrauge per totes les insidies i calumnies que de fa ja temps, rebeu d'uns homes que sense sentir gens d'ideal ni gens d'amor per les coses que afectan a Catalunya, no es fan càrrec dels moments de responsabilitat que pesan damunt vostre i sols pretenen barrar-vos el pas perquè no pogueu complir lo que vareu prometre al poble Català.

Us desitgem estimat President un feliç ANY NOU, i que en pogueu viure forçes per el bé de Catalunya i de la República.

Per l'Esquerra Republicana de Caldes de Montbui

El President
J. Borras-Freydomenach

El Secretari
Aureli Subirana

Carta d'Esquerra Republicana de Caldes en suport del president Francesc Macià, 2 de gener de 1932.
Fons Francesc Macià. Arxiu Nacional de Catalunya.

L'activitat cultural al municipi fou, certament, molt intensa. Aparegueren fins a vuit capçaleres de premsa, el nombre d'entitats s'acostava a la vintena (entre grups de teatre, esportius, orfeons i corals, bandes de música i associacions culturals), se celebraven aplecs, la Festa Major, la Festa de la Pau, la del Llibre, la de la Flor o la Fira Industrial i els balnearis contribuïen també amb una dinàmica pròpia que enriquia tot Caldes. El teatre, sarsueles, festivals, balls i conferències omplien d'animació el poble, que comptava amb tres locals importants que es convertiren en el pal de paller de la vida cultural dels calderins: el Casino Caldense, de caire més conservador; el Centre Democràtic i Progressista, com indica el seu nom d'esperit més avançat i republicà; i el Círcol, oficialment Círculo Instructivo y Recreativo, vinculat a la pedrera del Remei. A banda, però, Caldes comptava amb dues sales de cinema, el local del Poble, el de la Federació de Joves Cristians de Catalunya o del Casal Catequístic, entre d'altres, i amb la presència d'alguns artistes que esdevingueren referents en el seu àmbit, amb especial rellevància en la figura de Manolo Hugué.

Capçaleres de premsa calderina

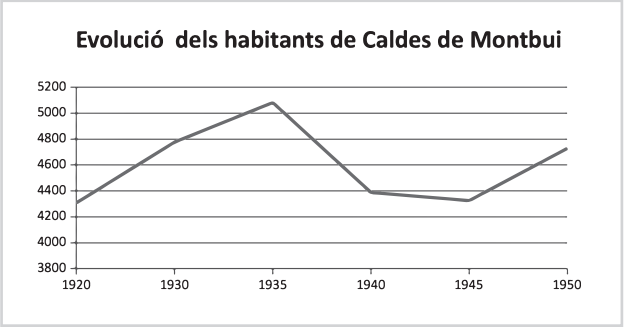

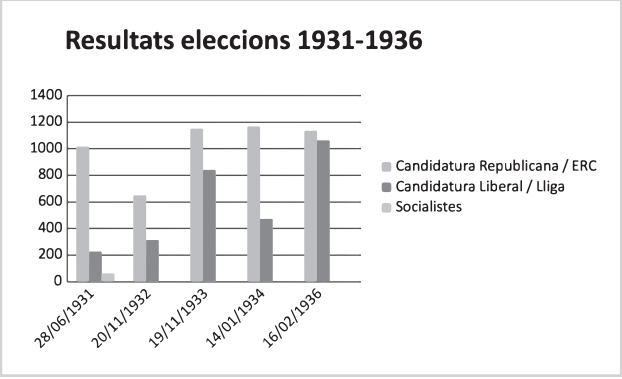

Grup de dones, abillades amb el barret frigi republicà, recollint signatures en favor de l'Estatut de Catalunya a la Plaça Moreu, el 2 d'agost de 1932. Aleshores encara no podien votar.

Fotografia publicada a: "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil" Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Diada del Llibre, 23 d'abril de 1930.
Fotografia de: Joan Fontcuberta, publicada a: "Tricuera, L.; L'Abans. Caldes de Montbui, recull gràfic (1870-1965)". El Papiol: Efadós, 2006.

Plaça de l'Àngel amb el cinema Ideal, 1931.
Fotografia de: Carme Pagès, publicada a "Tricuera, L.; L'Abans. Caldes de Montbui, recull gràfic (1870-1965)". El Papiol: Efadós, 2006.

El Calderí, arribant a la vila, 1931.
Fotografia de: Raimundo Garcia, publicada a: "Tricuera, L.; L'Abans. Caldes de Montbui, recull gràfic (1870-1965)". El Papiol: Efadós, 2006.

La plaça de la Font del Lleó.
Arxiu Museu Thermalia.

Cartell de la IV Fira Comercial, Agrícola i Industrial de Caldes, 1936.
M. Gispert. Col·lecció Pau Mercadé. Arxiu Nacional de Catalunya.

PRIMERES SETMANES DE GUERRA

Malgrat les notícies de l'aixecament militar al Marroc, el dia 18 de juliol de 1936 passà amb total normalitat a Caldes. No fou fins l'endemà, diumenge, que els calderins s'adonaren que quelcom fora de l'habitual s'estava produint: les confuses noves sobre combats a Barcelona, homes que pujaven en camions per anar a donar suport a la lluita contra els militars, el tancament de l'església, forasters que llegien proclames al centre de la vila... Després d'uns dies de desconcert, es reproduïren a Caldes els signes de canvi que es feien visibles a tot el país: aparició de simbologia revolucionària arreu, requises de béns mobles i immobles dels considerats desafectes, ordre públic en mans de partits i sindicats, col·lectivització d'indústries i serveis... i, malauradament, també assassinats de persones considerades de dretes o religioses per part d'elements que no eren tan incontrolats com sempre se'ns ha fet creure. Tot i així, es produí certament un autèntic trencament amb l'ordre preestablert fins aleshores, amb un protagonisme inqüestionable de les organitzacions obreres.

El 23 de juliol fou un dia de canvis: els primers homes sortiren de Caldes direcció al front de l'Aragó, amb la intenció d'ocupar ben aviat Saragossa, en mans dels revoltats; i aquell dia es reuní de nou el consistori, que refermà el seu compromís amb la República i la Generalitat, ja sense els regidors de partits dretans. Però mentre se succeïen les mostres d'entusiasme, alguns ho aprofitaren per cremar l'església (perdent-se la famosa Majestat de Caldes, talla de fusta medieval) i causar els primers desordres. El temple fou reconvertit, poc després, en mercat.

El nou ajuntament, on hi entraren membres del recentment creat PSUC i a posteriori també de la CNT, col·laborà activament amb el Comitè Central de Milícies Antifeixistes local, organisme encarregat de l'ordre públic i l'enviament d'homes al front. Prengué decisions relatives a confiscacions, el canvi d'ús dels edificis religiosos, impostos, nomenclàtor, etc. El cap visible fou Avel·lí Subirana, alcalde d'octubre de 1936 a febrer de 1938. Sota la seva batuta l'ajuntament mirà de posar fre als excessos i regularitzar la situació al camp (la majoria de grans finques, can Camp, can Pujol, el Farell, el Prat de Dalt, el Molí d'en Ral, la Torre Nova, el Mas Palet... havien estat ocupades), a les fàbriques (donar suport als consells obrers de la Llana i la Seda, per exemple) i als serveis. El mes d'octubre de 1936, fins i tot, s'edità un programa d'actuació que acabava amb un eloqüent **"Visca el bon ordre revolucionari!"**.

Un cas peculiar que tingué lloc aquells primers mesos fou el judici popular contra 14 calderins acusats de pertànyer a Falange i d'haver fet pintades contra la República, que se saldà amb multes de 500 i 1.000 pessetes. O bé algun enfrontament esporàdic, com el que tingué com a protagonistes a membres de les Joventuts Llibertàries i de les Joventuts Socialistes Unificades, que irromperen al cafè del Casino Democràtic amb al voluntat d'impedir que en endavant es fessin apostes amb diners a les partides de parxís.

ALCALDIA CONSTITUCIONAL
DE
CALDAS DE MONTBUY

Núm. 678

GENERALITAT DE CATALUNYA
DEPARTAMENT DE CULTURA
26 AGO. 1936
REGISTRE Entrada n.º 327-2 Sortida n.º

Honorable Sr.

Aquest Ajuntament per acord prés en sessi'o celebrada el dia 18 del en curs, s'ha dirigit al H.S. Conseller de Cultura de la Generalitat, perqué siguin adjudicats per fins pedagogics i culturals els edificis, fins fa poc ocupats pels Escolapis, i per les germanes Carmelites, un i altre per escoles.

L' esglesia coneguda per "L'ermita del Remei" per Museu.

L' esglesia de Sant Sebastiá de Montmajor per escola secundaria d'aquells veinat.

La Casa propietat de les Germanes dels Pobres, per Biblioteca publica provincial o municipal.

I finalment per fi sanitari, L'esglesia parroquial, que seria destinada a mercat cobert, conservant la seva riquesa artistica arqueologica, particularissimament de la seva façana principal, d'una manera integra.

Cuin acord que com s'ha dit ha estat traslladat a a l' H. S. Conseller de Cultura, ho es també a V. S., atenint-se a que no's té encare noticia de la formació del Comité de que parla l' article 5é. del Decret de 5 del corrent sobre destinació dels bens de les congregacions religioses, i a l'objecte de

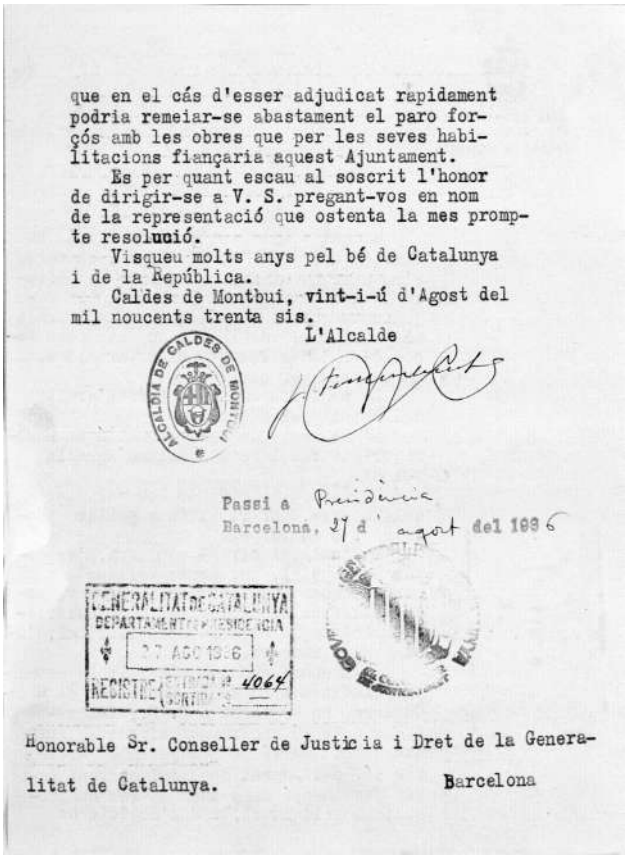

que en el cás d'esser adjudicat rapidament podria remeiar-se abastament el paro forçós amb les obres que per les seves habilitacions fiançaria aquest Ajuntament.

Es per quant escau al soscrit l'honor de dirigir-se a V. S. pregant-vos en nom de la representació que ostenta la mes prompte resolució.

Visqueu molts anys pel bé de Catalunya i de la República.

Caldes de Montbui, vint-i-ú d'Agost del mil noucents trenta sis.

L'Alcalde

ALCALDIA DE CALDES DE MONTBUY

Passi a Presidencia
Barcelona, 27 d' agost del 1936

GENERALITAT DE CATALUNYA
DEPARTAMENT DE PRESIDENCIA
27 AGO 1936
REGISTRE GENERAL DE CONTROL 4064

Honorable Sr. Conseller de Justicia i Dret de la Generalitat de Catalunya. Barcelona

Ofici enviat a la Generalitat per part de l'Ajuntament on s'indica el canvi d'usos dels edificis religiosos de Caldes.
Fons Generalitat Republicana. Arxiu Nacional de Catalunya.

Pàgina 12 / esquerra: Milicians posant per al fotògraf en els punts de control de la cruïlla entre els carrers Homs i Pi i Margall, davant de la fàbrica de sabons de Domingo Sampera. Juliol de 1936.
Fotografia publicada a: "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil" Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Pàgina 12 / dreta: Document de la CNT enviat a la Generalitat mostrant la seva disconformitat per la dissolució de les Patrulles de Control.
Fons Generalitat Republicana. Arxiu Nacional de Catalunya.

<<Debían ser entre ocho y nueve de la mañana cuando acudí a buscar agua caliente a la Font del Lleó. Allí en la plaza un grupo de hombres que se decían procedentes de Sabadell estaban leyendo una proclama inflamada: por primera vez sonaron en mis oídos las palabras fascismo, muerte, revolución, etc.>>. Antoni Comas Espinet, al Setmanari Montbui, 1986. Dins DD. AA. Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Ajuntament de Caldes de Monbui, 2008.

<<Recordo que estava al costat de la font i veia com treien les imatges, com també hi havia un milicià amb la pistola a la mà i un mocador roig damunt la boca, i quan llançà el Crist va dir: Ara és quan es trenca la clau de l'esclavitud!>>. Transcripció de l'entrevista amb Joan Poble Tura (08/05/2004). Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

<<Aquells dies ja ens havien fet fora de casa i vivíem en una casa llogada del carrer Anselm Clavé [...]. El poble estava ple d'escopeters. S'anaven tornant. Els de Moià venien a matar a Caldes, i els de Caldes anaven a ... a Granollers, diguem. Així es dissimulaven>>. Transcripció de l'entrevista a Joan Oller Pons (11/05/2004). Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

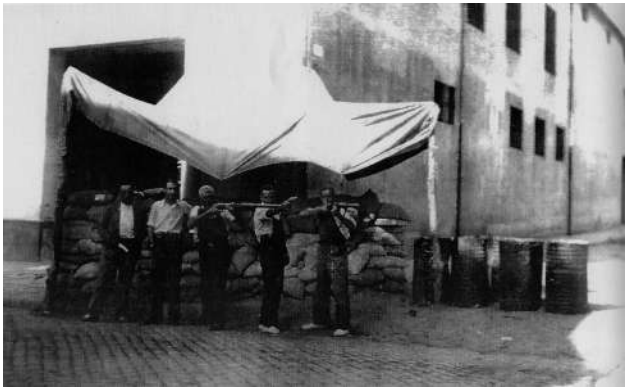

<<Un dia amb un xicot amic vam fúmer el camp a Barcelona. Vam anar al Carles Marx a apuntar-nos. [...] Els pares ens van venir a buscar, ja marxaven, ja havien seguit tots els quartels quan, estant a la barana ens cau al mig d'ells. Hi havia el meu pare, el pare del Joan i d'alguns més de Caldes [...]. La primera vegada no ho volien però al cap de tres mesos ja estava a l'Aragó. Jo feia de barber a cal Pona i allà, en aquells moments la gent parlava molt i vam aplegar-nos una colla que dèiem que ens faríem voluntaris i em van apadrinar el Carles Canals, l'Armand Pueyo i el Salvador Xalabarder>>. Transcripció de l'entrevista a Francesc Estadella (23/10/2004). Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

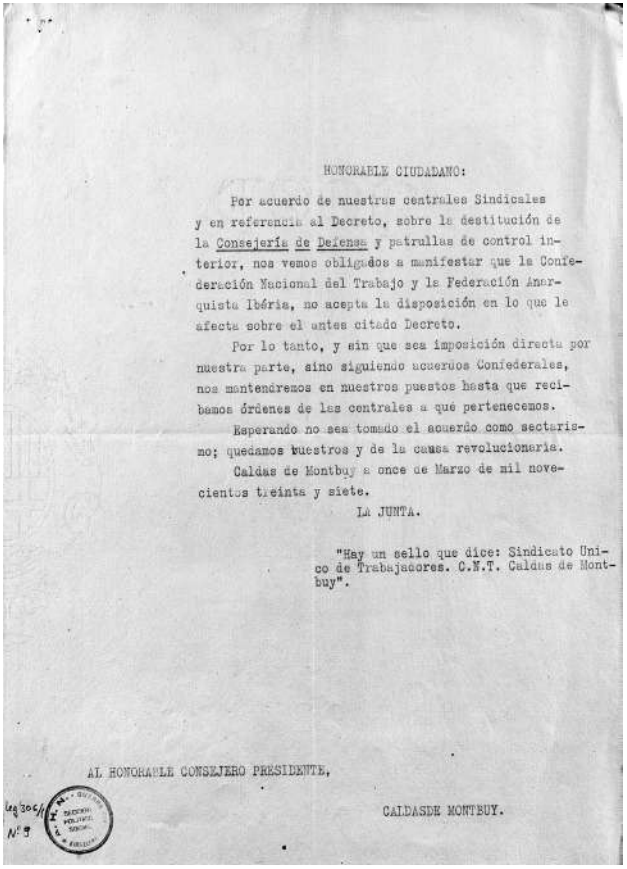

HONORABLE CIUDADANO:

Por acuerdo de nuestras centrales Sindicales y en referencia al Decreto, sobre la destitución de la Consejería de Defensa y patrullas de control interior, nos vemos obligados a manifestar que la Confederación Nacional del Trabajo y la Federación Anarquista Ibéria, no acepta la disposición en lo que le afecta sobre el antes citado Decreto.

Por lo tanto, y sin que sea imposición directa por nuestra parte, sino siguiendo acuerdos Confederales, nos mantendremos en nuestros puestos hasta que recibamos órdenes de las centrales a que pertenecemos.

Esperando no sea tomado el acuerdo como sectarismo; quedamos nuestros y de la causa revolucionaria.

Caldas de Montbuy a once de Marzo de mil novecientos treinta y siete.

LA JUNTA.

"Hay un sello que dice: Sindicato Unico de Trabajadores. C.N.T. Caldas de Montbuy".

AL HONORABLE CONSEJERO PRESIDENTE,

CALDAS DE MONTBUY.

Les campanes al pati de la rectoria, després de ser cremades, 23 de juliol de 1936.
Fotografia de: Floreal Martí, publicada a: "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil" Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Majestat de Caldes, 1924.
Fotografia: Josep Salvany i Blanch - Biblioteca de Catalunya.

Joves calderins fent instrucció teòrica les primeres setmanes de guerra.
Fotografia: Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

Joves calderins fent instrucció pràctica les primeres setmanes de guerra.
Fotografia: Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

CALDES EL 1936

Selecció d'indrets i edificis destacats de la Caldes de 1936 a 1939

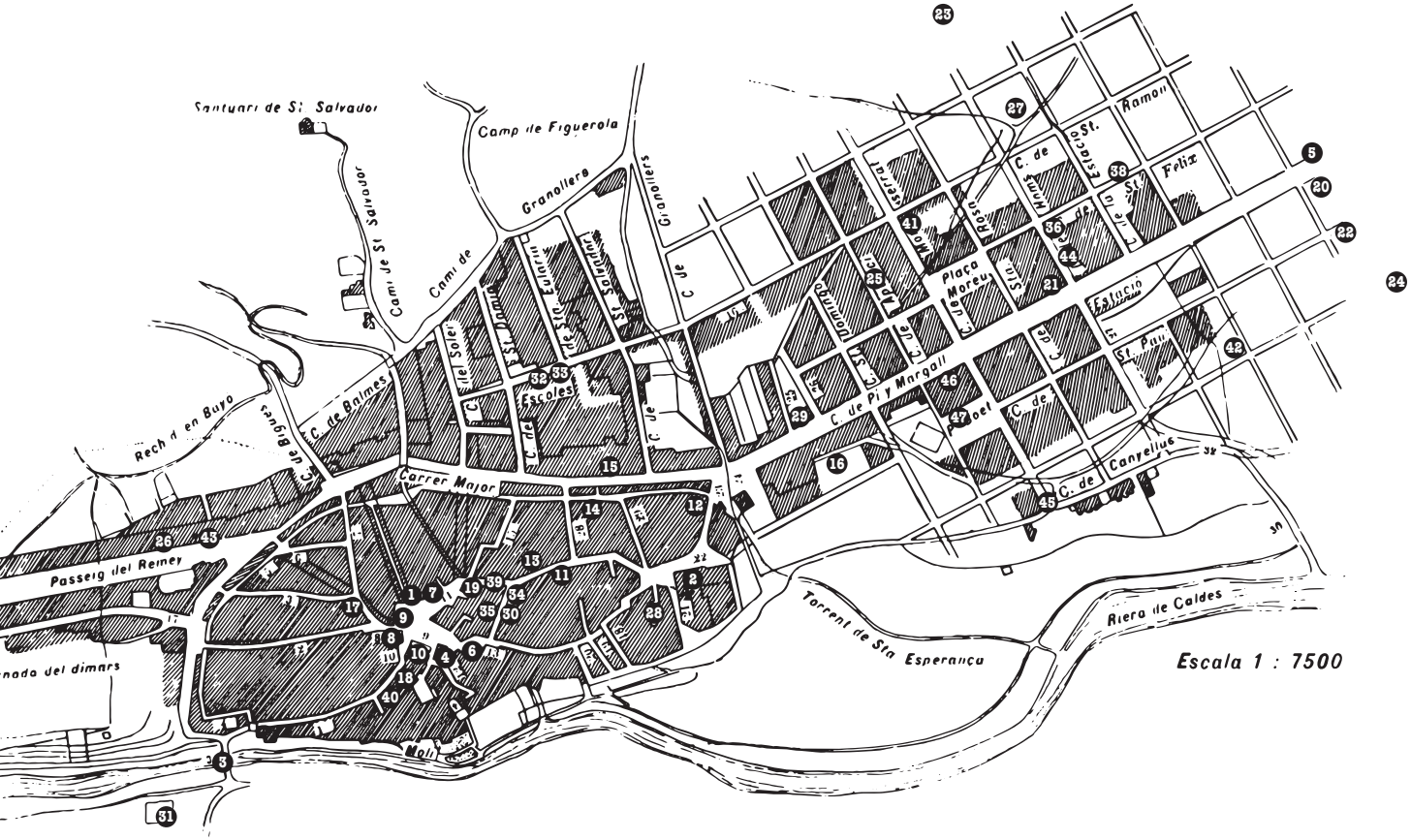

Ajuntament de Caldes de Montbui
Homenatge a la Vellesa l'any 1936.
Fotografia de Joan Fontcuberta publicada a "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Església de Santa Maria
A principis del segle XX
Fotografia d'Oriol Rafel Guarro publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Pont Romànic
Anys 30 del segle XX
Fotografia de Francesc Pedragosa publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Hospital Santa Susanna
Anys 40 del segle XX
Fotografia d'Oriol Rafel Guarro publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Casal Sanitari
Torre de les Còmiques
Fotografia Arxiu Museu Thermalia

Balneari Termes Victòria
Entrada del balneari l'any 1925
Fotografia Arxiu Museu Thermalia

Balneari El Remei
Façana posterior l'any 1900
Fotografia publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Balneari Rius
Casal Catequístic
Mossos d'Esquadra
Fotografia Arxiu Museu Thermalia

Balneari Forns
Fotografia de Jesusa García Alias publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Balneari Solà
Fotografia de la família Solà publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Casino Caldense
Fotografia del grup de trobades
Arxiu Municipal de Caldes de Montbui

Centre Democràtic Progressista
Grup de teatre del centre
Fotografia publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Col·legi Germanes Carmelites de la Caritat
Fotografia de M. Rosa Burgada Maclans publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Membres del Casal Catequístic
Ubicat al Balneari Rius
Fotografia de Joan Gabarrós publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Local de la CNT
Fotografia Arxiu Museu Thermalia

Sindicat agrícola i Caixa Rural
Fotografia de Francesc Pedragosa publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Transports Sagalés
Fotografia de Carme Truyols publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Treballadors de la Fàbrica Jofresa
Fotografia de Josep Galceran publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Treballadors de la fàbrica Joan Tiana "ca l'Alemany"
Fotografia publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Pelleria Joan Riba
Fotografia d'Oriol Rafel publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Pelleria Antoni Ametlla
Fotografia de Joan Vidal publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Can Sanmartí
Fotografia de Carles Sanmartí publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Licors la Vallesana
Fotografia de Joan Fontcuberta publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Treballadors Fàbrica Ortadó i Cortés "La Llana"
Treballadors de la Fàbrica Jofresa
Fotografia de la família Griñó Pagés publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Balneari Termes la Salud
Banys Garau
Fotografia de Raimundo Garcia publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Balneari Broquetas
Fotografia de Francesc Pedragosa publicada a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

Carrabiners
Torre Marimon
Fotografia Arxiu Museu Thermalia

Avenç Nacionalista Republicà (després el Círcol)
Fotografia Arxiu Museu Thermalia

Escola Pia
Fotografia a: "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós, 2006.

30 **Unió Socialista de Catalunya**
31 **Pràctiques de tir al camp de futbol**
32 **Instrucció militar a les escoles del Carrer Buenos Aires**
33 **Escoles públiques** (Grup Escolar Francesc Macià)
34 **Casa del Poble**
35 **FJCC**
36 **Local UGT** (caserna Guardia Civil)
37 **Foneria Joaquim Cerdà**
38 **Fàbrica Bonaventura Bertran "La Seda"**
39 **Socors Roig Internacional**
40 **Mossos d'Esquadra**
41 **Pere Terrades**
42 **Fàbrica Josep Cornet i Josep Vilagrant**
43 **Fàbrica Celestí Plans**
44 **Sabons Domingo Sampera**
45 **Farinera Jaume Surribas**
46 **Oli Josep Griñó**
47 **Electra Caldense**

ELS SOLDATS AL FRONT

Segons l'Expedient General de Mobilitzacions de 1936-1937 conservat a l'Arxiu Municipal, a Caldes hi havia, el 7 d'octubre de 1936, <<449 homes disponibles, entre els quals 95 artillers, un caporal d'artilleria i 8 de diferents cossos>>, sobre un total de 748 homes de 18 a 40 anys que vivien al poble, per anar al front. 105, però, ja hi eren: joves milicians que havien respost a la crida popular de combatre el feixisme dels primers dies i que s'havien enrolat, principalment, a les columnes organitzades pel PSUC, la CNT i ERC.

Les crides a lleves no sempre foren efectives, almenys fins a la creació de l'Exèrcit Popular de la República el març de 1937. Fins aleshores, si bé es feia instrucció pràctica i teòrica als calderins que havien de ser enviats al front properament, és cert que la manca de disciplina i organització havia propiciat queixes per la manca d'assistència. A partir d'aquell moment, les crides foren més efectives i s'anaren ampliant al llarg de la guerra: foren cridades vint-i-una lleves, que comprenien homes amb una edat d'entre 38 i 17 anys.

Fou constant, al llarg de tot el conflicte, que a Caldes es fessin campanyes d'ajuda als soldats, festes benèfiques, es confeccionés roba, es donessin subvencions a les famílies... I, si bé inicialment les morts ocorregudes tingueren un fort impacte en la població, amb diverses mostres de dol públic, a mesura que la guerra avançava i la censura militar s'imposava, el patiment de familiars i amics per la sort dels éssers estimats que combatien es refugiava en un àmbit més privat. Un centenar llarg de calderins morien a primera línia de combat o hospitals de rereguarda; els supervivents hagueren de suportar les males condicions de vida de les trinxeres, els enfrontaments, la pèrdua de companys, l'allunyament de les famílies, fred, gana i fugides. De l'entusiasme inicial es passà al cansament i desesperació.

Cartell encoratjant a l'ingrés a les milícies, amb el paper protagonista d'una miliciana.
Autor: Cristóbal Arteche. Col·lecció de cartells del Pavelló de la República.

Ayuntamiento de Caldas de Montbuy

Camradas todos: Milicias

Hecebido Nuestro atento regalo que abeis echo a todos los milicianos de Caldas que luchan en el frente de aragon por de fender nuestras libertades y aplastar deuna vez el facismo, que tantas bravas nos ponia por de lante.

Sin nadamas osdeseo un feliz año nuevo.

Vuestro compañero.

Federico Nebot

Salud

Caspe 2-1-37

Expedion.

Carta del soldat Frederic Nebot agraint l'enviament d'un regal als milicians del front en motiu de les festes de Nadal. 02/01/1937.
Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

<<Estos momentos que para mí son el empezar de una nueva vida que al lado del calor de la familia, me sentiré más feliz; más aún cuando la guerra la he visto en las trincheras con escaso material, faltada de hombres y de todo, y hoy me he retirado de ella dejando para las quintas la victoria del mañana, porque yo no quiero ser militar, no quiero empuñar una arma por odio, mi anhelo es trabajar como antes, producir hoy para la guerra y mañana para el pueblo libre y Republicano que ha de ser la envidia del Mundo entero. Acabadas mis memorias de voluntario en esta fecha pero con la misma voluntad seguiré desde mi pueblo y mi casa los desarrollos de esta lucha criminal que quiere esclavizar al trabajador. La seguiré y haré todo lo que un pobre y noble espíritu pueda hacer en pro de nuestra causa, de la justicia y la Libertad>>. Diari de Daniel Codina Cortès, qui havia anat com a milicià al front d'Aragó i tornà a Caldes el maig de 1937. El juliol, però, la seva lleva fou cridada i moriria el 18 d'agost de 1938. Extret de Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol, pàgina 126.

<<La Presidència dóna compte de la manifestació haguda el dia d'avui i demana consti en acta el comunicat que com expressió de la mateixa serà enviat al President de la Generalitat de Catalunya i el President Consell de Ministres de la República que queda redactat com segueix: M'escau de posar al vostre superior coneixement que tot el poble en manifestació entusiasta únicament amb la bandera tricolor per ensenya amb les lletres UHP, han recorregut els carrers de la vila als crits de "Exèrcit obligatori, obediència als governs de la Generalitat i de la República. Unitat sindical!". Arribats a la plaça de la República, feren entrega, després d'haver parlat representants de totes les forces antifeixistes, de les següents conclusions: 1ª Donar als Governs de Catalunya i d'Espanya la força moral que necessiten com a representants genuïns de les forces antifeixistes. 2ª Servei obligatori i mobilització general amb mesures disciplinàries per a tots els homes útils. 3ª Comandament únic. 4ª Unitat sindical>>. Acta del ple del 16 de febrer de 1937. Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

Milicians calderins de la columna Macià-Companys a Alcanyís, Terol, la tardor del 1936.
Fotografia publicada a: "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil" Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

Pàgina 22 a dalt / Soldats franquistes al front de Terol, 1938. Amb el casc, el calderí Francesc Oliver.
Fotografia publicada a: "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil" Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

Pàgina 22 a baix / Grup de calderins de l'Exèrcit Popular de la República a Lleida, 1937.
Fotografia publicada a: "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil" Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

Soldats republicans al front de Madrid, 1937, entre els quals hi ha el calderí Francesc Gaspar Torrús, dret a l'esquerra.
Fotografia publicada a: "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil" Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

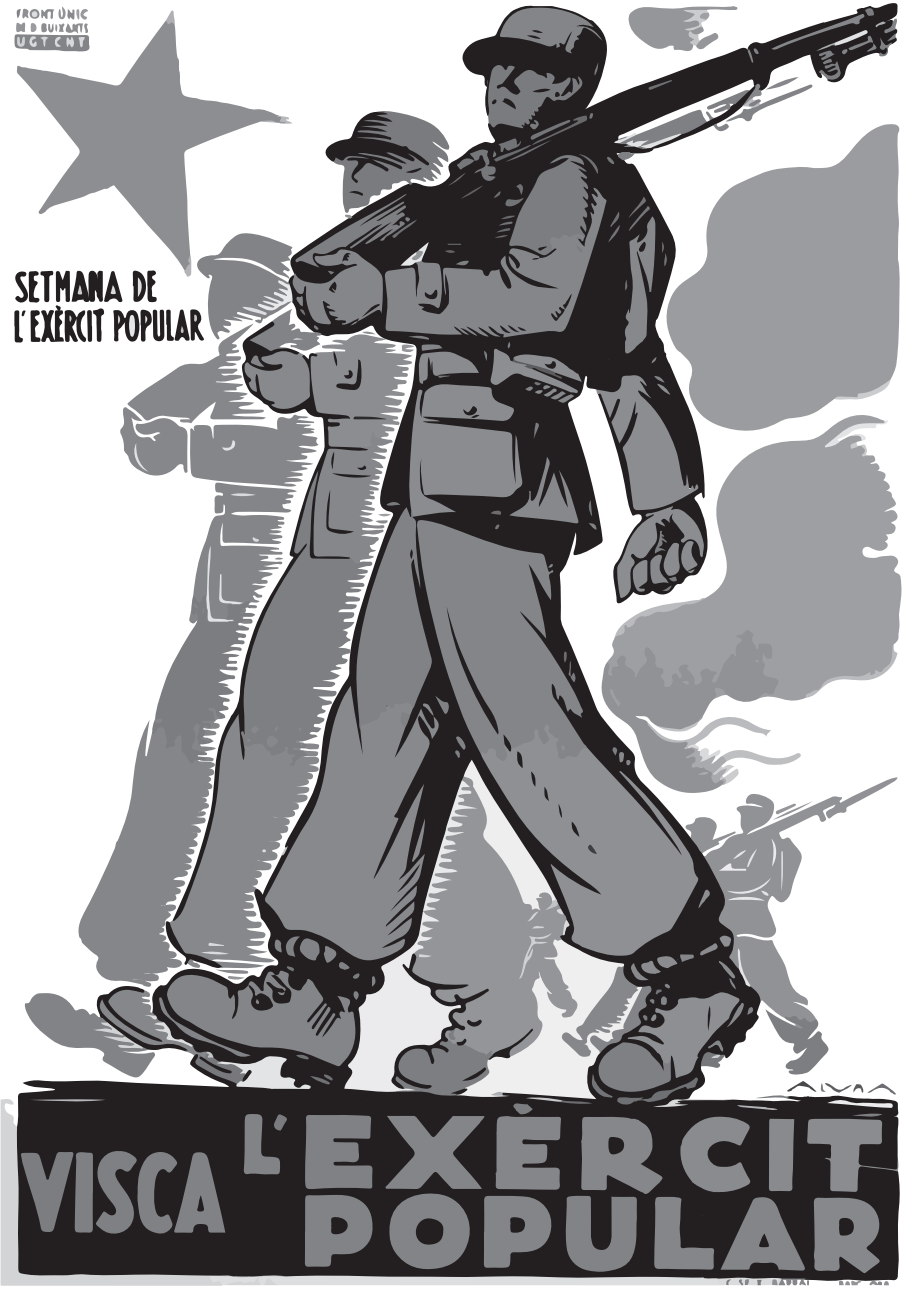

Cartell en motiu de la creació de l'Exèrcit Popular de la República.
Autor: Josep Alumà, Col·lecció de cartells del Pavelló de la República.

ELS REFUGIATS

Centenars de milers de persones es refugiaren a Catalunya fugint de les tropes franquistes. Generalitat i ajuntaments, així com entitats civils, partits i sindicats, destinaren importants recursos i esforços per tal d'acollir als nouvinguts, muntant del no-res una autèntica xarxa assistencial en pro de la solidaritat republicana. Alguns historiadors creuen que, només l'administració catalana, destinà un esforç extraordinari de la vora de 100 milions de pessetes per bastir aquesta xarxa i oferir als ajuntaments subsidis de fins a dues pessetes diàries per persona allotjada.

En el cas de Caldes, el contingent de persones refugiades fou important atès que s'aprofitaren els balnearis, aleshores amb una afluència turística nul·la. Només esclatar la guerra, van oferir 260 llits per hospitalitzar ferits (i, de fet, el balneari Broquetas aviat fou requisat pel PSUC i la UGT com a Casa de Repòs Lina Òdena); el setembre, però, tots els balnearis foren intervinguts i a mitjans d'octubre arribava ja a can Rius la primera colònia de refugiats, en aquest cas un grup de 157 nenes de l'Asil Santa Cristina de Madrid. A primers de desembre arribaren dos grups més: 97 noies i cinc adults de Madrid; i 51 noies de diferents punts d'Espanya, la majoria amb edats compreses entre els 10 i els 20 anys. De manera que, oficialment, el 12 de febrer de 1937 hi havia ja 329 refugiats al municipi, que suposem que caldria sumar-hi els que s'hostatjaven en cases particulars – de grat o per força – i que no sempre eren comptabilitzats.

Al llarg de la guerra, doncs, van anar arribant refugiats de manera constant, d'Osca, Saragossa, Sevilla, Madrid, Guipúscoa, Astúries, Biscaia, Terol, Lleida i la Seu d'Urgell. Foren repartits entre can Rius, can Llobet, can Tàrrega i can Solà. A can Llobet (Termes Victòria) coincidien, a vegades, amb reclutes de pobles propers que feien instrucció. Però també acollien refugiats al local del Socors Roig i al Prat de Dalt, finca a cinc quilòmetres del nucli urbà. Hi hagué, per norma general, bona convivència (és més, cal destacar la bona relació i les parelletes sorgides entre les noies i els nois de Caldes), i només cal indicar la dimissió d'un responsable per un tema de proveïments i la protesta del PSUC perquè creien que famílies de dretes volien captar a les noies quan eren convidades, alguns diumenges, a dinar.

Durant tot el conflicte no els va faltar de res i fins i tot foren vacunats del tifus i la verola.

Can Camp, 1938. Els seus membres acolliren familiars refugiats d'altres punts de Catalunya.
Fotografia de Joan Badia. Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

Nom i cognoms Llucià LAVIN CARDO 2
natural de Madrid *província d*
nascut el dia 6 *de* gener *del* 1927 *Anys complerts* 9
Nom del pare Ignasi *Nom de la mare* Maria
Vivia a Madrid *carrer* Pacífico *núm.* 57 *pis* baix
Nom del cap de casa amb qui vivia Amb el seu pare.
On es troba actualment el seu pare? Madrid
I la seva mare? Id.
Té parents o coneguts a Catalunya? (noms i adreces) No.

A qui cal avisar en cas de necessitat? (nom i adreça) El seu pare.

Població d'origen i data de sortida de l'expedició Madrid,14-X-36.
Organització que l'envia Ministeri I.P.
Grup escolar o institució de la qual procedeix Grup 14 Abril. leg 278/1 nº10

Persona responsable que l'ha acompanyat (nom i adreça) Vicenç Tòrtola

Data d'arribada a Barcelona,16-X-36
Població on és destinat Montbui *carrer* Raval *núm.* *pis*
Nom de la institució o cap de casa que l'acull Joan Eloi
Data de sortida de Barcelona per al lloc de destinació: 16 *d'*octubre *del* 1936
Organització responsable: Comitè Antifeixista.
Canvis d'adreça de l'infant

Observacions:

Exemple de fitxa de refugiat a Caldes, elaborada pel Comissariat d'Assistència als Refugiats de la Generalitat de Catalunya.

Fichas de niños evacuados destinados en la I Vegueria. Centro Documental de la Memoria Histórica, PS-BARCELONA_GENERALITAT, 278, 1.

Cartell per demanar la compra del segell pro-refugiats, per obtenir recursos per al seu manteniment.

Autor: Martí Blas i Blasi. Col·lecció de cartells del Pavelló de la República.

Entrada del Balneari Can Rius.
Fotografia: Arxiu Museu Thermalia.

Carta de les JSUC de Caldes del 13 d'abril de 1937, dirigida a l'alcalde: **<<Atentes aquestes Joventuts a totes les incidències a què els actuals moments ens obliguen a passar, davant d'aqueix Consell Municipal, tenim el deure d'exposar: Que com s'ha pogut veure públicament s'està portant a cap per part de moltes famílies que s'havien dit fins el 19 de juliol de l'any passat "de dretes", una política de captació prop de les refugiades de Madrid que es troben en aquesta vila>>.** Arxiu Municipal de Caldes de Montbui, capsa 269.

<<Nosaltres, que estàvem a l'edat del pavo, anàvem a xerrar amb elles, que es posaven al vespre darrera la reixa, encara que també sortien a passeig amb les professores... Jo era a l'edat jove. I anàvem, per exemple, a veure las azules, que eren de Madrid, que estaven a can Llobet, i las rojas, que estaven a can Tarrega. Dic les, perquè els ja no ens interessaven... De passar-ho bé, una estona llarga... És clar, fèiem escàndol i venien els milicians que venien a ser els agutzils d'avui i feien una redada per tancar-nos a l'Ajuntament. Ens castigaven així, però quan bombardejaven sobre Barcelona ens deien: "Va, marxeu!">>. Testimoni de Frederic Catafau a Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Pàgina 188.

LA VIDA A LA RERAGUARDA

<<Pràcticament des de l'inici de la guerra, a Caldes mancaren alguns articles com la carn i el bacallà. Altres aliments tan bàsics com la llet i el pa no trigaren a escassejar i la manca general de queviures s'arrossegà durant tota la guerra>>. Així descriuen els autors del llibre Caldes de Montbui 1936-1939 l'escassetat que cada cop més s'anava notant entre la població, que s'intentà mitigar organitzant viatges per aconseguir farina, carn i oli, per exemple, i posant restriccions, racionament i control als productes bàsics donant-se fins i tot conflictes arran de requises de patrulles d'altres poblacions o l'oposició del sindicat o cooperativa per les vendes a particulars. Però la situació s'agreujà a mesura que el conflicte s'allargava: manca d'accés a la terra, robatoris, preus elevats, acaparament, venda irregular de producte racionat, venda a forasters, etc. Ja des del gener de 1937 no es permetia despatxar productes de primera necessitat fora de Caldes, cosa que s'incomplia, i es tenia constància de l'existència d'un mercat negre. El consistori demanà el febrer de 1938, fins i tot, el suport dels carrabiners per fer escorcolls. La implantació a partir del 29 de desembre de 1936 d'una carta familiar de proveïments i de cartes de racionament (regulades a partir de l'arribada de refugiats a mitjan any 1937) tampoc solucionà el problema, ja que es donaren moltes irregularitats: fer constar més gent que la que hi havia a la família, revendes, picaresca... Les protestes per la carestia arribaren al punt que, a finals de 1937, es convocà una manifestació de dones i nens, sobretot, que es dirigiren a la plaça de l'Església, es plantaren davant de can Cortès, i reclamaren insistentment pa. Allà hi havia refugiat l'antic cap de govern de la República, Diego Martínez Barrio. La concentració fou dissolta, de males maneres, pels carrabiners; uns carrabiners que havien quedat instal·lats a la Torre Marimon i que es repartien l'ordre públic de la vila amb membres de la Guàrdia Nacional Republicana, la Guàrdia d'Assalt i, al final de la guerra, també amb els Mossos d'Esquadra.

Les dificultats afectaven, per tant, tant al camp com a la indústria. A mesura que avançava el conflicte, els salaris cada cop donaven per menys, hi havia menys treballadors (a causa de les mobilitzacions), menys matèries primeres, menys mercats, restriccions... l'Ajuntament promogué obres públiques per tirar endavant l'economia, però també apujà impostos o en creà de nous.

La indústria que adquirí més rellevància fou, però, l'armamentística: a tot Catalunya entrà en funcionament, en un temps rècord, tot un sistema de producció inexistent fins aleshores, que arribà a ocupar més de 55.000 obrers en foneries, tallers de serralleria i algunes fàbriques, la majoria col·lectivitzades. Caldes també participà d'aquest esforç de guerra: a la relació de les cases que perceberen la nòmina de la Comissió de la Indústria de Guerra del dia 9 d'octubre del 1937 que es conserva a l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, hi apareix, al full 3, línia 13, un Taller Conf. Ram Metal·lúrgica, Caldes... 20 obrers, que coincideix amb la fàbrica de cal Jofresa. Era propietat dels germans Àngel i Joan Jofresa, que hi tenien telers, però en aquell moment canviaren la maquinària i feren venir responsables de fora la vila. El principal centre, però, fou la Foneria de Joaquim Cerdà, "la Fundició", on hi feien bombes. Segons els documents de la Jefatura de Fabricación de Cataluña de febrer de 1939, conservats

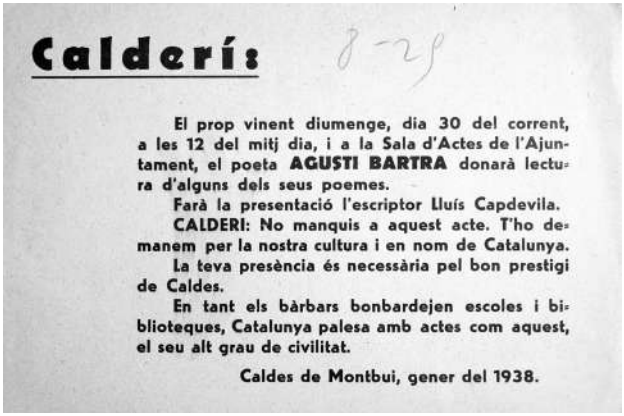

Calderí:

El prop vinent diumenge, dia 30 del corrent, a les 12 del mitj dia, i a la Sala d'Actes de l'Ajuntament, el poeta **AGUSTI BARTRA** donarà lectura d'alguns dels seus poemes.

Farà la presentació l'escriptor Lluís Capdevila.

CALDERI: No manquis a aquest acte. T'ho demanem per la nostra cultura i en nom de Catalunya.

La teva presència és necessària pel bon prestigi de Caldes.

En tant els bàrbars bonbardejen escoles i biblioteques, Catalunya palesa amb actes com aquest, el seu alt grau de civilitat.

Caldes de Montbui, gener del 1938.

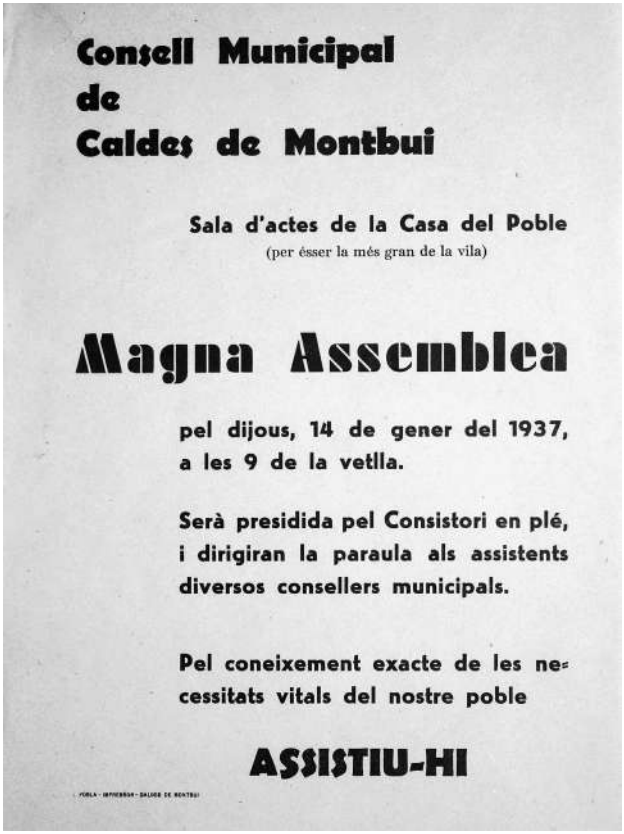

Consell Municipal de Caldes de Montbui

Sala d'actes de la Casa del Poble
(per ésser la més gran de la vila)

Magna Assemblea

pel dijous, 14 de gener del 1937, a les 9 de la vetlla.

Serà presidida pel Consistori en plé, i dirigiran la paraula als assistents diversos consellers municipals.

Pel coneixement exacte de les necessitats vitals del nostre poble

ASSISTIU-HI

a l'Arxiu Municipal, s'hi feien, sobretot, granades de mà, de morter, del 7,5 i del 10,5.

Un cas interessant també és el trasllat, el juliol de 1938, de la documentació parroquial de Caldes, que salvaguardà Josep Maria Germà –aleshores jutge de pau-, al monestir de Pedralbes de Barcelona, per ordre de la Generalitat de Catalunya. La Direcció General de Patrimoni Cultural considerà que els 36 lligalls i dos sacs de pergamins eren un bé de país que havia de ser custodiat i salvat.

No tot, però, fou un desastre a la rereguarda: continuà havent-hi cinema, teatre i ball els diumenges (tot i les restriccions dictades per l'Ajuntament a partir de maig de 1938), a més d'activitats culturals i festivals benèfics (concert de la Banda Municipal de Barcelona, pavelló d'atraccions a la Torre Marimon, Banda de les Milícies Antifeixistes de Granollers, festivals amateurs, 1 de maig, conferències, exposició de cartells de l'URSS, creació d'una biblioteca, Festa del Llibre (Sant Jordi)...), tot i que es deixà de celebrar la Festa Major. L'hospital de Santa Susanna, a la plaça de la Font del Lleó, va continuar funcionant, dut per les monges de la congregació de Joaquima de Vedruna, i es creà també el Casal Sanitari a la Torre de les Còmiques, entre els carrers Lleida, Xalabarder i Av. Pi i Margall, a banda del Centre assistencial municipal, on es pagava segons el salari i propietats de cadascú.

Ban anunciant la convocatòria d'una assemblea oberta a tots els calderins per informar de l'estat de la guerra.
Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

AJUNTAMENT
DE
CALDES DE MONTBUI
cinquanta centims
Nº 07570

50cts
DIPOSITARIA MUNICIPAL
pagarà al portador
cinquanta centims.
Caldes de Montbui, 13 de Maig del 1937.
L'Alcalde President. El Dipositari. El Sri. Interventor.
caduca a l'any.
Nº 07570
MJRA.

1 Pta
DIPOSITARIA MUNICIPAL
pagarà al portador
una pesseta
Caldes de Montbui, 13 de Maig del 1937
L'Alcalde-President. El Dipositari. El Sri. Interventor.
caduca a l'any.
Nº 4946

AJUNTAMENT
DE
CALDES DE MONTBUI
UNA PESSETA
Nº 4946
MJRA.

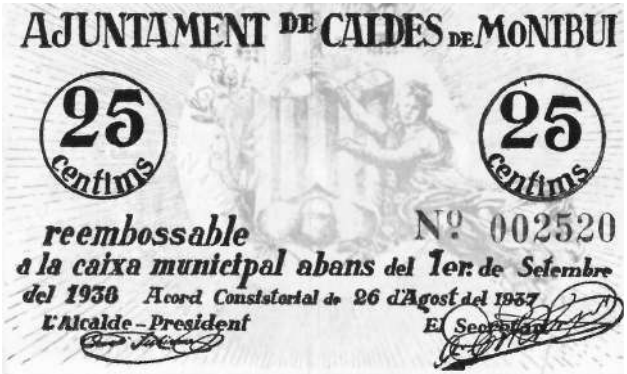

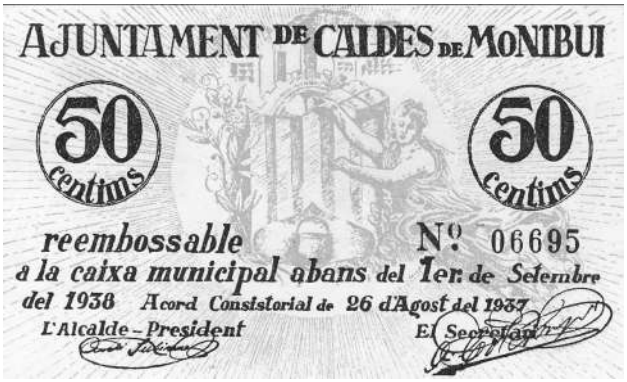

Paper-moneda: se'n feren dues emissions, una de 30.000 pessetes el 13/05/1937 en bitllets d'1 i mitja pesseta amb venciment al cap d'un any (amb el dibuix de l'escut vell de Caldes a l'anvers i al revers dibuixos de Manel Joaquim Raspall); i una segona el 26/08/1937 de 16.000 pessetes, amb bitllets de 50 i 25 cèntims, també amb venciment el 31 d'agost de 1938. En aquest cas, hi havia la imatge del Pont Romànic i la portalada de l'Església, amb dibuixos de Miquel Gispert.

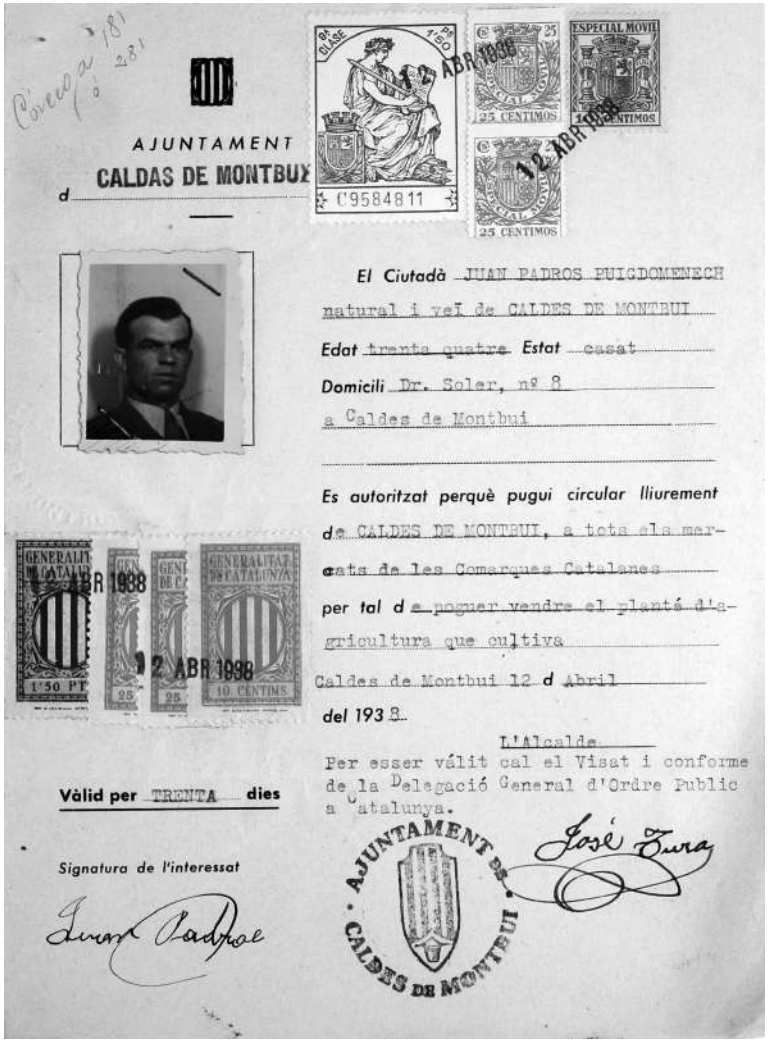

AJUNTAMENT
CALDAS DE MONTBUY
d

C9584811

El Ciutadà JUAN PADROS PUIGDOMENECH
natural i veí de CALDES DE MONTBUI
Edat trenta quatre Estat casat
Domicili Dr. Soler, nº 8
a Caldes de Montbui

Es autoritzat perquè pugui circular lliurement
de CALDES DE MONTBUI, a tots els mercats de les Comarques Catalanes
per tal de poguer vendre el plantó d'agricultura que cultiva
Caldes de Montbui 12 d Abril
del 1938

L'Alcalde
Per esser vàlit cal el Visat i conforme de la Delegació General d'Ordre Public a Catalunya.

Vàlid per TRENTA dies

Signatura de l'interessat

Salconduit a nom de Joan Padrós i Puigdomènech per poder circular pels mercats de Catalunya, abril de 1938.
Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

Per als germans del front: Dones! treballeu.
Autor: Carles Fontserè. Col·lecció de cartells del Pavelló de la República.

<<El conseller Catafau fa ús de la paraula per interessar del Conseller de Proveïments, respecte l'escassetat de pa, ja que té notícia de que en fondes i cafès es serveixen ressopons sense que hi manqui aquest indispensable aliment, concretant que un d'ells és la CNT. El Conseller de Proveïments diu que tal vegada aquest s'ha pogut donar però que pot tenir-se la certesa que des de l'Ajuntament no ha estat autoritzat i farà precís prendre mesures enèrgiques prop dels forners, ja que es reparteix sempre la farina convenient sense alteracions i en canvi, en alguns dies escasseja el pa>>. Acta del ple del 27 d'abril de 1937. Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

<<La meva mare havia anat a les nits a tallar raïms de les vinyes per poder-nos donar alguna cosa; el prenia! És clar, si no tenia res, havia de donar menjar als seus fills! Anàvem a buscar herba pels conills, si vèiem una escarola o això, la posàvem dintre el sac i... això menjàvem. Anàvem a buscar cosconilles o lletsons tendres per amanir que, a vegades, no teníem ni oli>>. Transcripció de l'entrevista a Maria Porta Sanchís (05/07/2004). Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

<<La gana forta va ser de Franco cap aquí! Acabada la guerra, molt més que abans, i durant uns quants anys! Feia pena la gana que hi va haver! No s'explica! La meva dona s'havia quedat sense llet, i per acabar de pujar la criatura havia hagut de demanar a la Magdalena de Can Camp que li vengués, per caritat, un litre de llet cada dia! I tenir un litre de llet cada dia era una proesa! L'últim any de la guerra, fèiem pena a casa de la fam que passàvem!>>. Transcripció de l'entrevista a Joan Vidal Roca (03/06/2004). Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

Vinyetes realitzades el 1937 que servien com a quota de pagament i d'ajut econòmic. Imatge: en un primer pla grup de soldats i escut amb les quatre barres i la caldera de la vila; al fons un camp amb un pagès llaurant, figura femenina amb el braç enlaire, un avió i una fàbrica.
Família Fernández Miró

DARRERS MESOS DE GUERRA

L'augment de preus i una inflació desbocada marcaren els darrers mesos del conflicte. A més a més, cal sumar-hi la manca de transport i combustibles per a la indústria local i per a l'obtenció de béns de fora la vila. La moneda local deixà de tenir validesa, l'estraperlo s'incrementava i els subministraments no arribaven a totes les llars.

La por dels calderins augmentà, per si ja no n'hi hagués prou, a partir dels terribles bombardejos que afectaren Granollers i Mollet el gener i maig de 1938; Caldes no fou mai bombardejada, però es veien avions i sentien bombes a la llunyania. D'aquesta manera, s'encarregà a l'arquitecte municipal, Joaquim Manic, els plànols per a la construcció d'un refugi al Grup Escolar Macià (c. Buenos Aires). Hi havia una permanent sensació d'alarma que féu que l'ajuntament acordés, el 30 de juny, quina seria l'actuació en cas de bombardeig. Tot i així, no fou fins el 22 de novembre que s'organitzà un Cos de Bombers per fer-hi front. Diuen els autors de Caldes de Montbui 1936-1939 que la vila <<per la seva proximitat a Barcelona i pel seu lloc estratègic entre els dos Vallès, era susceptible de ser bombardejada. Acomplia pràcticament tots els requisits, ja que s'hi fabricava armament de guerra, es preveia instal·lar-hi una fàbrica d'avions, la Generalitat hi havia planificat un aeròdrom eventual, del qual tot i que s'ha trobat constància gràfica de la seva ubicació a Caldes, no se'n sap el lloc específic>>. No van errats, perquè apareix a un dels informes de l'aviació italiana com a objectiu. Per les actes municipals, queda clar que Aviació s'interessaren pels magatzems de l'Uñó i la Fundició, i que planificaren instal·lar una fàbrica d'avions que no es tirà endavant, això com aprofitar un camp d'aviació, teòricament situat en terrenys de les Brugueres, que no sabem del cert si arribà a funcionar.

Una comunicació del 28 d'abril de 1938 també ens permet saber que el Batalló Disciplinari de Treball núm. 5 s'havia de constituir ràpidament, segons disposicions del Ministeri de Defensa, i per això demanaren una part de la Pedrera per al personal i la finca del Farell per a la població penal. Mentrestant, noves quintes eren cridades, cada cop nois més joves. Alguns d'ells, espantats, es feien pròfugs: aprofitant l'orografia, s'amagaven en coves i boscos, alimentats d'amagat per les respectives famílies. Això propicià, per exemple, que a finals de 1938, per intentar foragitar els emboscats, un capità de carrabiners ordenés calar foc a la zona del torrent de l'Obada i els horts de Coll Munner. Però es descontrolà, i del cantó de Caldes anà a la Bosquina, Serra Llisa i baixà cap a Sant Sebastià de Montmajor. Alguns dels soldats enviats per apagar el foc, però, també desertaren! Era una zona, aquella, que també fou aprofitada per part d'unitats de l'Exèrcit Popular per a fer-hi pràctiques de tir, causant més d'un ensurt.

Parlant de Sant Sebastià de Montmajor, durant les darreres setmanes de guerra la seva vall fou molt concorreguda, pels desertors, els emboscats, soldats en retirada, refugiats, per les requises. Tot plegat immortalitzat per dibuixos de l'artista Antoni Vila Arrufat. Val a dir que Sant Sebastià no fou ocupat mai formalment per les tropes franquistes; tot i així, per aquelles dates, el seu alcalde accidental, home bo, honest i alegre, temorós de la seva sort, es disparà un tret.

Davant els continus bombardeigs que patia la població civil, la Generalitat edità cartells per donar instruccions quan se'n produïen.

Autor: Martí Mas. Col·lecció de cartells del Pavelló de la República.

Consells per seguir en cas de bombardeig.

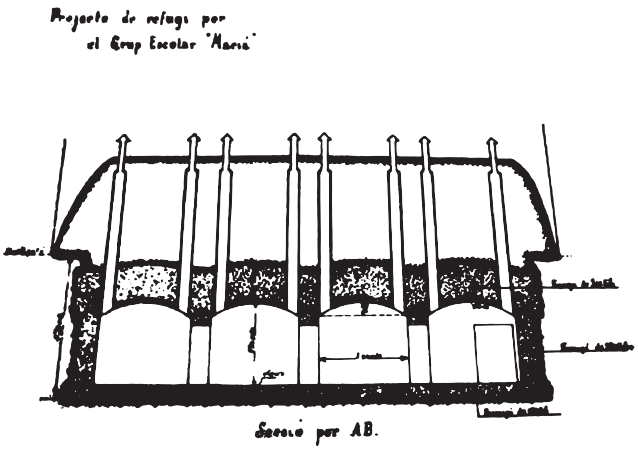

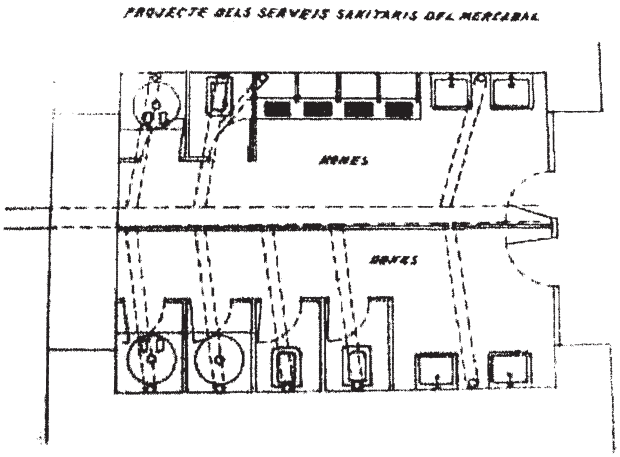

Plànol del projecte de refugi que s'havia de construir al Grup Escolar Francesc Macià, al carrer Buenos Aires.
Publicat a: "Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil". Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

Església de Sant Sebastià de Montmajor.
Fotografia Arxiu Museu Thermalia.

Sant Sebastià de Montmajor, 15 d'agost de 1954. Els darrers mesos de la guerra veié passar refugiats, desertors i soldats en retirada.

L'ENTRADA DE LES TROPES FRANQUISTES

El 23 de desembre de 1938 les tropes rebels trencaren el front establert al Segre i a l'Ebre i iniciaren una ofensiva que els duria, en el transcurs de 50 dies, a l'ocupació de tot Catalunya. Les diferents línies de defensa no foren efectives: tampoc la formada per les poblacions de Navarcles, Sant Llorenç Savall, Caldes de Montbui i el Masnou. Durant el mes de gener columnes i columnes de soldats i civils (a les quals s'hi sumaren no pocs vilatans) es dirigiren, en retirada, cap a la frontera francesa, amb el constant so dels avions enemics que bombardejaven, el fred, la por i l'amarga decisió d'abandonar la llar. Es calcula que 300 calderins se n'anaren a l'exili.

El 28 de gener els franquistes ocuparen Sabadell, Castellar, Palau-solità i Sentmenat, però no Caldes perquè trobaren oposició a les Serres. Soldats del V Cos d'Exèrcit republicà els feren front, amb 20 baixes, aconseguint temps suficient per fer volar el pont de la carretera de Sentmenat; dies més tard, l'empresari Tomàs Uñó fou obligat a recollir els cadàvers i dur-los al cementiri. Mentre això succeïa, aquell mateix dia a la vila es produí un estrany fet, que relatà el sergent de mossos d'Esquadra Josep Sallas en un informe posterior: a les 9 del matí començaren a sentir-se crits de ¡Viva Franco! i ¡Arriba España!, al mateix moment que al balneari Broquetas i algunes cases es penjaven banderes monàrquiques. Un grup d'homes es presentaren als Mossos i els demanaren col·laboració per entregar la vila a les tropes entrants. Però amb aquestes arribaren un grup de soldats republicans, que els tirotejaren i empresonaren. Podent-se escapar, l'Ajuntament fou cremat per un altre grup de soldats en retirada. Finalment, els rebels entraren a Caldes a les 8 del matí de l'endemà, encapçalats per tropes italianes. Foren rebuts amb cridòria per part d'alguns vilatans, sobretot un grup de nens a qui els soldats regalaren xocolata. Membres del 509 batalló foren els encarregats de prendre possessió de l'Ajuntament i incorporar-lo, oficialment, a l'Espanya de Franco. Llençols blancs foren penjats a moltes cases. Una bateria antiaèria de la Legió Còndor s'establí al camp de futbol i a les cuines de can Rius uns dies. El 31 de gener es constituïa un nou consistori, presidit per Isidre Anglí.

Per als vençuts, però, començava un autèntic malson: internaments en camps de concentració, judicis sumaris, depuració de funcionaris, confiscació de béns, delacions, mostres públiques d'adhesió al nou règim, càstigs públics com rapar els cabells a les dones... Un total de 31 soldats passaren per camps de concentració; unes desenes, per batallons de treballadors. 107 homes i 16 dones foren empresonats un cop acabada la guerra. Trenta calderins foren executats, i encara gràcies: diuen Josep Ballart i Joan Villanueva que <<només l'acció del Governador de Barcelona requerit per un grup de vilatans enemics de la violència impedí que una vintena de persones més, que ja estaven condemnades, perdessin també la vida>>. A més cal sumar-hi els que foren confinats en camps de concentració francesos i els onze calderins que passaren també per Mauthausen i Gusen, dels quals només en sobrevisqué Josep Ferrer Espelt, el Pastora. La postguerra, certament, fou molt dura. I molt llarga.

<<Las Autoridades Locales, la FET y de las JONS, Fuerzas Armadas y Población Civil de la Villa de Caldas de Montbuy (Barcelona) rinden tributo de homenaje y honor a la 5/F.88 Batería Antiaérea de la Legión Cóndor que ha sido huésped de nuestra villa al ser liberada de las hordas marxistas por las victoriosas tropas de nuestro invicto Caudillo Franco. En prueba de gratitud y afecto a los camaradas de la Nación hermana, a la que nos une lazos inolvidables, les dedican este humilde recuerdo>>. Pergamí entregat pel nou ajuntament als representants de la Legió Còndor establerta a Caldes. Acta del ple del 16 de febrer de 1939. Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

<<La entidad "Centro Democrático Progresista" ha sido el foco de todas las manifestaciones anarco-rojo-separatistas por cobijarse en él todas y cada una de las organizaciones de Comités y Controles, denominado en frente común "antifascista". De allí arranca todo el mal de Partidos de todas clases llamado Frente Popular [...]>>. De l'Expediente Recuperación del Centro Democrático Progresista, signat per l'alcalde el 14 de juliol de 1939, i enviat al President del Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Barcelona, on demana que es dicti què fer amb l'edifici, que aspiren a tenir.

Soldats franquistes desfilant a Caldes, poc després de l'ocupació de la vila.
Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

Calderins que formaven part del Batalló Disciplinari núm. 19, destinat a Torroella de Montgrí. 1940.
Fotografia de Josep Estadella. Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

Cartell de Josep Morell. Col·lecció de cartells del Pavelló de la República

<<Després de fotre'ns quatre tiros, tot d'un plegat vam sentir: "¡Estáis copados!". Llavors ens van agafar a tots. A partir d'aleshores vam fer un llarg camí cap al nord a peu i cada dia arribava un camió amb una cuina que ens portava el menjar, també servia per transportar els malalts, perquè cops de culata a tort i a dret i ens deien: "¡Marchad a discreción sin perder la formación!". Anàrem caminant durant sis dies i cada vespre paràvem. Tots els que ens vigilaven, tots els jefes, estaven lesionats: a un li faltava un ull, a l'altre una cama, i hi havia un comandant que anava a trompada límpia, que si garrotades i patades. Maltractats, menjar dolent, dormint a terra>>. Transcripció de l'entrevista a Francesc Estadella (23/10/2004). Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

<<A Santander hi vaig passar seixanta i pico de dies, a la plaça de toros, i d'allà cap a Caldes. Tu t'imagines arribar 3.300 tios, 3.300 tios! En van treure uns quants de la Madalena, que ja hi eren, uns altres de Corban, que ja hi eren, perquè no hi cabien i van fer la plaça de toros que no hi havia tocat res, ni havien passat l'escombra, res. En tota la plaça de toros només hi havia un rajolí d'aigua així per tots 3.300. Tu saps què són 3.300 tios allà sense fotre res? Bueno, només criaven polls! Ens reuníem 3 o 4, posàvem mantes a terra, perquè havíem de dormir a terra, i allà no és com aquí, allà hi plou cada dia! Un parell de mantes a terra i unes altres a sobre i a esperar demà, a veure si surt el sol. Si no surt el sol, no ens movem d'aquí. Nusos. Dormíem nusos per no sentir córrer els polls>>. Testimoni de Ramon Poch recollit a DD. AA. Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Ajuntament de Caldes de Montbui, 2008.

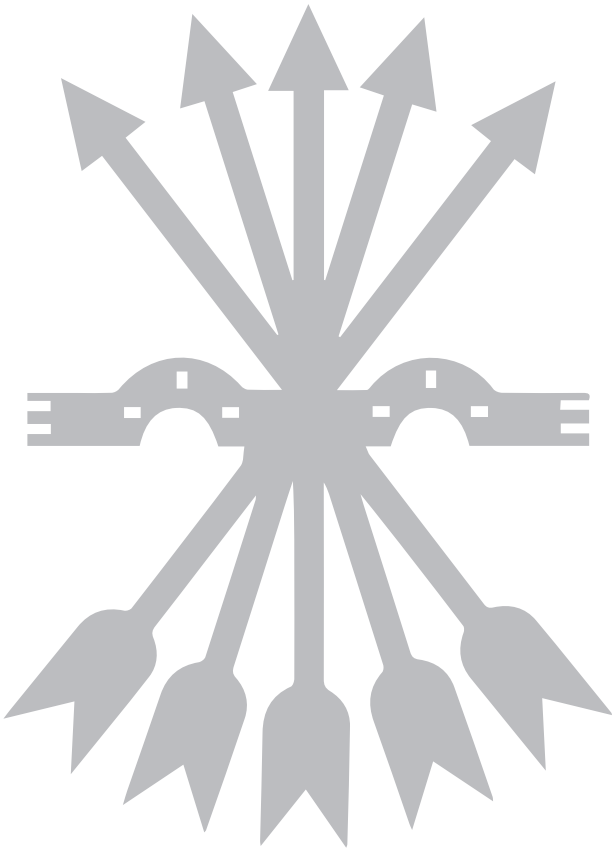

La Creu dels Caiguts, homenatge als morts del bàndol franquista, ben present a totes les poblacions catalanes en senyal de victòria.
Col·lecció Guillem Ayora. Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

1080

PRISIÓN CELULAR DE BARCELONA

Expediente procesal de [redacted]

3532

M. 4

Natural de Caldas Montbuy Provincia de Barcelona

Vecino de — Provinia de —

Hijo de [redacted] y de [redacted]

Edad 53 años 10 Abril 1886 Profesión labrador

Instrucción Si Religión C.A.R.

Estado C. Hijos Si N.º de ellos tres

Antecedentes Ingresa por

Domicilio Mayor 118 bajos

Pulgar izquierdo	Fórmula Dactiloscópica		Pulgar derecho
		NB - 39	

CAUSA

Número del Sumario	Año	JUZGADO	DELITO	Fecha en que se decretó prisión	Fecha de libertad
				1-4-39	

Ejecutado

FECHAS				VICISITUDES
Hora	Día	Mes	Año	
	1	abril	1939	Ingresa en calidad de detenido a disposicion del CONSEJO DE GUERRA PERMANENTE, con mandamiento del Juzgado de Granollers que se une al expediente de [redacted] 7077. Se acusa recibo y da cuenta.

Vº Bº

El Director El Subdirector

PRISIÓN CELULAR DE BARCELONA

Expediente procesal de [redacted]

Natural de Caldas de Montbuy — Provincia de Barcelona

Vecino de id — Provincia de id

Hijo de [redacted] — y de [redacted]

Edad 34 — Profesión cantero

Instrucción sí — Religión C. A. R.

Estado casado — Hijos sí — N.º de ellos uno

Antecedentes — Ingresa procedente de P. Granollers

Domicilio S. Felix 5

Pulgar derecho	Fórmula dactiloscópica	Pulgar derecho
	—	

CAUSA

Número del sumario	Año	JUZGADO	DELITO	Fecha en que se decretó prisión	Fecha de libertad
				22-1-40	

FECHAS				VICISITUDES
Hora	Día	Mes	Año	
	22	enero	1940	Ingresa procedente de la Prisión de Granollers y a disposición del Consejo de Guerra permanente, en virtud de orden del Juzgado Militar de dicha plaza, que se une al Exp. nº 26729 de Luis Clapés.- Se da por recibido y se da cuenta.- V.º B.º El Director — El Director

1/8

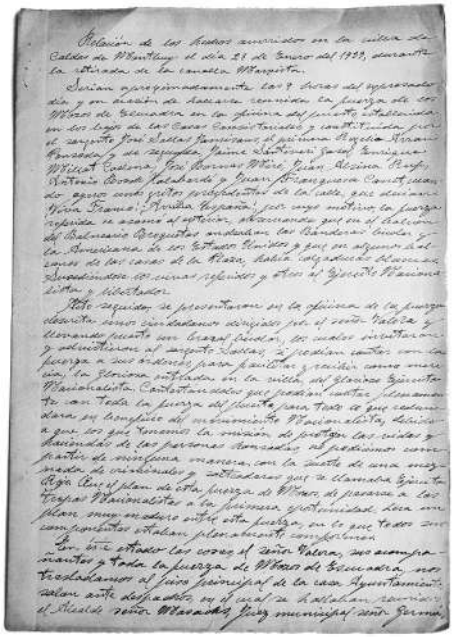

Relación de los hechos ocurridos en la villa de Caldes de Montbuy el día 28 de Enero del 1939, ocurrida la ocupación de los comunistas Marxistas.

Serían aproximadamente las 8 horas del expresado día y en ocasión de hallarse reunidos en fuerza de los Mossos de Escuadra en la oficina del puesto establecido en dos bajos de las Casas Consistoriales y constituida por el sargento José Dalias Jiménez el primera Angela Abrami Rosadas y de segunda Jaime Sanchez Jaen, Domingo Millet Cadena, José Bornas Mora, Juan Alcina Roig, Antonio Boada Balbarda y Juan Franquesa Canet, cuando oyeron unos gritos procedentes de la calle, que decían: "Viva Francia", "Arriba España", por cuyo motivo, la fuerza rápida se acercó al exterior, observando que en el balcón del Balneario Borgquitas ondeaban las Banderas bicolor y la Americana de los Estados Unidos y que en algunos balcones de las casas de la Plaza, había colgadas Banderas Anarcodinistas con unas reflejos y otros al Ejercito Nacionalista y libertador.

Acto seguido se presentaron en la oficina de la fuerza descrita unos ciudadanos dirigidos por el señor Valera y llevando puesto un brazal Guardia, los cuales invitaron y solicitaron al sargento Dalias, si podían contar con la fuerza a sus órdenes para hacer y recibir como marcia, la Gloriosa enfrada en la villa del Glorioso Ejercito Nacionalista. Contestándoles que podían contar, llamando de toda la fuerza del puesto para todo el que estaba dispuesto a cumplir el mandamiento Nacionalista, decidiendo que, por que tomamos la misión de protegen las vidas y haciendo de las personas detenidas al poderlos comparecer de misma manera, con la escolta de una manifestación de vecinos y soldados que se llamaba Ejercito Rojo, en el plan de esta fuerza de Mossos, de pasarse a las Tropas Nacionalistas a la primera oportunidad, hacía un compañero estaban pleno absoluto conformidad.

En este estado las cosas el señor Valera, nos acompañantes y toda la fuerza de Mossos de Escuadra, nos trasladamos al piso principal de la casa Ayuntamiento, salón este desfondado, en el cual se hallaban reunidos el Alcalde señor Mercado, juez municipal señor Germá,

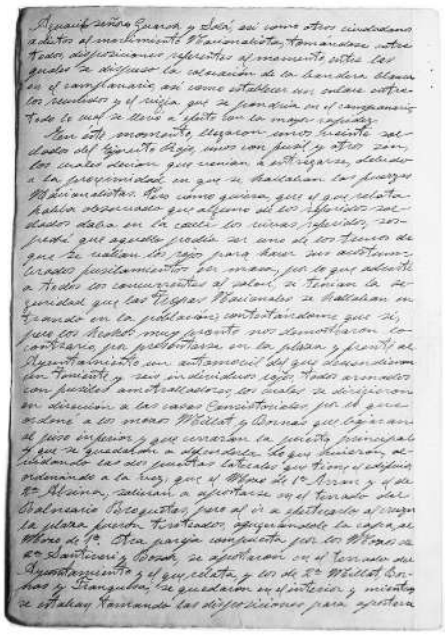

Aquel señor Guardia y José, así como otros ciudadanos adictos al movimiento Nacionalista, tomándose entre todos disposiciones referentes al momento, entre las quales se dispuso la colocación de la bandera Española en el campanario, así como establecer unos cuatro cortes los cuales se llevó a efecto con la mayor capidez.

Con este momento, llegaron unos huesped saludado del Ejercito Rojo, unos con fusil y otros con los cuales decían que venían a entregarse, debido a la proximidad en que se hallaban las fuerzas Nacionalistas. Otro como quiera que el que relata había observado que algunos de los Agentes saludados daba en la calle los vivas referidos, sospechó que aquellos podían ser uno de los tenaces de que se valían los rojos para hacer sus acostumbrados fusilamientos por masas, por lo que advirtió a todos los concurrentes al salón, se tomasen la seriedad que las Tropas Nacionales se hallaban en Teruel y en la población contestándome que sí, pues los Rojos muy pronto nos demostraban lo contrario, por pertenecer en la plaza y frente del Ayuntamiento un centenar de los que decían ser Tenaces y sus individuos rojos todos armados con pistolas ametralladoras, los cuales se dirigieron en dirección a las casas Consistoriales por el que suscribe y a los mozos Millet y Bornas que bajaran al piso inferior y que cerraran la puerta principal y que se quedaban a observar lo que hacían, advirtiendo los dos puertas laterales que tiempo atrás ordenando a la hija que el Mozo de 1ª Alcina y el de 2ª Alcina, salían a apostarse en el Tenado del Balneario Borgquitas, pero al ir a abrirse al pasar la plaza fueron tiroteados, apoderándose la capa del Mozo de 1ª. Otra partida compuesta por los Mozos de 2ª Sanchez y Bosch, se apostaron en el Tenado del Ayuntamiento y el que relata y los de 2ª Millet Bonhas y Franquesa, se quedaron en el interior y mientras se estaban tomando las disposiciones para apostar

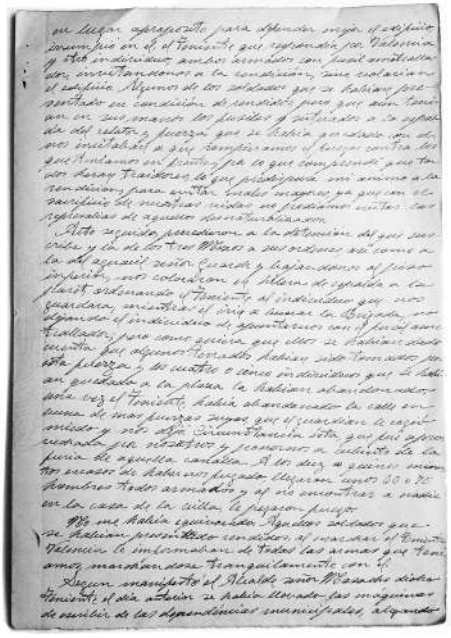

se llegan apropósito para defender mejor el edificio, sorprendió en el el Teniente que regentaba por Valencia y otro individuo, ambos bien armados con fusil ametrallador, invitándonos a la rendición, sin evolucionar el edificio. Algunos de los soldados que se habían presentado en condición de rendidos pero que aún tenían en sus manos los fusiles y cananas a la espalda del retaro y fuerza que se había quedado con ellos, instándoles a que rompiéramos el fuego contra los que tenían en frente, por lo que comprendí que también eran traidores, lo que participé sin ánimo a la rendición para evitar males mayores ya que con el sacrificio de nuestras vidas no podíamos evitar las represalias de aquellos desnaturalizados.

Acto seguido, procedieron a la detención del que suscribe y de los otros Mozos a sus ordenes así como a la del aguacil señor Guardia y bajándonos al piso inferior, nos colocaron en el plano de espalda a la guardarropa, mientras el Teniente, el individuo que nos acompañaba y el Juez se dirigían a buscar la Brigada, no tardando, el individuo de apuntarnos con el fusil amartillado, pero como quiera que ellos se habían dado cuenta, por algunos tenaces habían sido tomados por esta fuerza y los cuatro o cinco individuos que se habían quedado en la plaza, la habían abandonado, otra vez el Teniente, había abandonado la calle con dicha de mas fuerzas rojas que el guardaban le requisaron, no obstante encontrándola sólo que las armas de fuerza de aquella cantidad. A los diez minutos nuestros hombres todos armados llegaron unos 50 o 70 Mozos de Barcelona, y al no encontrarse a nadie en la casa de la villa, le pegaron fuego.

Me he olvidado aquellos soldados que se habían presentado condición al marchar el Teniente Valencia le informaban de todas las armas que tenían como marcharon con tranquilamente con él.

Según manifiesto el Alcalde señor Mercado dicho Teniente, el día 28 de Enero se había llevado las maquinas de escribir de las dependencias municipales, alegando que se hacía para defender la economía de los Municipios de la República.

Esto es lo que puede decir el que suscribe, de los hechos de referencia.

José Dalias Jiménez

Interesado del asunto
Mgo. Sumario de Responsabilidades
Mejor en esta Casa Consistorial.

Relat de l'ocupació de l'Ajuntament.
Arxiu Municipal de Caldes de Montbui.

Pàgina 41 - 42 / Exemples d'expedient de calderins condemnats a mort empresonats a la presó Model de Barcelona.
Fons 236, expedients de la Presó Model. Arxiu Nacional de Catalunya.

LLISTAT DE VÍCTIMES

Abad Fillola, Alfons
Abad Fontcuberta, Rafel
Abel Casas, Alexandre
Adell Ferrer, Vicenç
Anglí Torres, Josep
Año Vinuesa, Ramon
Arco Izquierdo, Àngel del
Argemí, Agustí
Arqués Fité, Joaquim
Asencio Casellas, Nemesi
Bachs, Josep
Banús Camps, Francesc
Banús Puig, Joan
Barbany Torrabadell, Climent
Barnadas Pocull, Manuel
Baró Domènec, Joan
Bartomeus Vilagran, Francesc
Bellavista Bosch, Salvador
Birba Estadella, Joan
Blavi, Joan Manuel
Boluda López, Ramon
Boquet Domingo, Miquel
Bosquet Prat, Miquel
Brosa Olivé, Josep
Busquets Samsó, Eulàlia
Campos Llorens, Josep Maria
Canals Cortada, Antoni
Canals Triadó, Carles
Canals Vila, Pere
Cano Cano, Francesc
Casabayó Martínez, Valentí
Casabayó Masclans, Arseni
Casabayó Roquer, Jeroni
Casadesús Duran, Joan
Casanovas Llorens, Salvador
Casanovas Picañol, Bartomeu
Casas Sans, Pere
Catafau Abadia, Pere
Catafau Artigas, Climent
Catafau Rabadà, Jaume
Catafau Rabadà, Josep Maria
Cendra Illa o Padrós, Josep Maria
Cerdà Clos, Agustí
Chuecos Garcia, Antoni
Clapés López, Miquel
Codina Cortés, Daniel
Coll Roselló, Josep
Collderam Brunés, Josep
Collell Palau, Climent
Conejos Nogueras, Miquel
Cortada Cirera, Joan
Cortada Valls, Jaume
Costa Portell, Joan
Creus Baró, Josep
Creus Sans, Joaquim
Crivillers Garcia, Maria
Cruells Cerdà o Fargas, Bartomeu
Cruells Toll, Nicolau
Cruselles Martí, Josep
Cullell Palau, Climent
Curriols Colomer, Salvador
Cuscó Ferrer, Joan
Cuscó Pous, Josep
Dasquens Soler, Antoni
Deu Camp, Joan
Deu Casanovas, Joan
Fabrés Torrens, Ramon
Figuerola Ribé, Josep
Folch Comes, Alexandre
Font Picañol, Antoni
Fontcuberta Nivera, Josep
Fontseré Serrador, Joan
Forcada Oller, Antoni
Gai o Gay Ventura, Esteve
Gai o Gay Ventura, Joan
Gai o Gay Ventura, Miquel
Gai o Gay Ventura, Valentí
Galceran Petit, Francesc
Galiana Castellà, Albert
Garcia Garcia, Aureli
Garcia Garcia, Felip
García García, Maria
Gardenyes o Gardéñez Artigas, Domènec
Gaspart Bellavista, Josep
Gibert Catafau, Jaume
Gimeno Cervera, Pascual
Giner Carbó, Joan Artur
Girbent Asutrich, Jaume
Griñó Gasó, Josep
Gubern Prat, Isidre
Güells Plantada, Francesc
Hernández Jiménez, Felip
Hernández, Pau
Homs Creus, Pere
Humet Lázaro, Francesc
Jorba Griñó, Domènec

Llistat de víctimes, de totes les violències, elaborat a partir del llibre Caldes 1936-1939, documentació municipal i del Centre d'Història Contemporània de Catalunya (Projecte del Cost Humà de la Guerra Civil).

Jordana Chacón, Juli
Llorca Sarral, Jaume
López López, Ricardo
Malla Carreras, Isidre
Manuel Blavi, Josep
Marcinaire Donat, Joan
Martín Bolós, Vicenç
Martínez Martínez, Celdoni
Masats Padrós, Joan
Masclans Rodés, Joan
Milián Llop, Josep
Mimó Miró, Joan
Miquel Martí, Joan
Miquel Vilanova, Ramon
Molera Serra, Francesc
Molera Serra, Jacint
Montserrat Salas, Joan
Moratones Coll, Josep
Mula Esteban, Diego
Nasarre Blanco, Sadurní
Nualart Riba, Valentí
Oliveres Vives, Miquel
Oller Gamisans, Ignasi
Oller Pons, Joaquim
Padrós Calderon, Pere
Pagès Riera, Isidre
Paré Permanyer, Pompili
Parer de Planas Permanyer, Pere
Parrall Foses, Pere
Pascual Camarasa, Ramon
Perdiguer Villanueva, Manuel
Perucho, Joan
Picañol Xalabarder, Joaquim
Pineda Mauri, Ramir
Plana Ventura, Josep
Planas, Joan
Pobla Aguilera, Joan
Poch Gallart, Ramon
Pons Safont, Alexandre
Ponsa Arisa, Josep
Porta Sarrió, Miquel
Pous Bartres, Ramon
Pueyo Jornet, Armand
Pujol Millán, Froilà
Pujol Millán, Jaume
Pujol Millán, Josep
Pujolar Lacot, Martí
Pulido Martínez, Joan
Rabassa Ferrer, Pere
Ramon Nuallana, Pere
Ramos Comas, Marcel
Regasol Valls, Maria
Ribas Carner, Enric
Ribó Broquetes, Lluís
Riera Vila, Rosa
Rifà Rogers, Aleix
Roca Balada, Anna
Roca Cot, Domènec
Roca Serra, Francesc
Roca Vallcorba, Joaquim
Rosa Guinart, Francesc
Rubio, Silverio
Sala Roca, Sebastià
Salinas Planella, Agustí
Sallent Cuscó, Feliu
Samà Jover, Antoni
Samsó Rigual, Josep
Sanromà Guasch o Guarch, Josep M.
Sans Brunet, Ramon
Sans Marfà, Pere
Sans Giralt, Francesc
Santamaria Devesa, Joaquim o Josep
Serrajordi Singla, Josep
Serrat Farrés, Ramon
Sitjà Campanyà, Martí
Solà Sala, Joan
Terrades Tura, Jaume
Tomàs Vilanova, Josep
Tomàs Masclans, Joan
Torras Miró, Joan
Torras Puigdomènech, Jaume
Torras Sayol, Francesc
Triquell Font, Artur
Valldeoriola Ferrer, Josep
Valldeoriola Lovera, Miquel
Vallsmadella Truyols, Miquel
Vasco Hornero, Gerard
Ventura Abel, Gabriel
Ventura Puigdomènech, Joan
Ventura Pujol, Josep
Vila Cos, Salvador
Vila Riba, Josep
Vila Valls, Pere
Vila Vila, Josep
Xalabarder Cabecerán, Josep M.
Xalabarder, Amadeu

PROTAGONISTES DE L'ÈPOCA

Joan Comorera i Solé
Polític i periodista. Diputat al Parlament de Catalunya, president del comitè executiu de la USC, conseller d'Agricultura i Economia del primer Govern de Companys i molts altres càrrecs durant la Guerra Civil. Participà en la formació del PSUC, del qual en fou secretari. S'exilià en acabar la guerra, però en tornà, fou empresonat i morí al penal de Burgos. S'estigué una temporada establert a Caldes durant la guerra civil.

Comorera, a l'esquerra saludant puny en alt, en la rebuda multitudinària quan el govern Companys sortí de la presó (1 de març de 1936). Fundació Nous Horitzons

Fotografia de : "L'Abans. Recull Gràfic 1870-1965" Editorial Efadós

Ramon Giralt
Capellà a l'hospital de Caldes, feia misses clandestines durant la guerra i s'aventurava a anar a donar la comunió a diverses cases de pagès, on s'amagà com a mosso mentre durà el conflicte. L'octubre de 1937 s'exposà a anar a Barcelona per tal d'encarregar la restauració de la Majestat de Caldes, que havia estat cremada el juliol de 1936 però que Joan Pobla, regidor del PSUC, sabedor del valor de la peça, havia aconseguit salvar-ne el cap. Fou el primer encàrrec religiós que tingué l'escultor Josep Rius des de l'inici de la contesa i ho féu passar com un encàrrec per Amèrica: així, a l'acabar-se el conflicte, la Majestat pogué ésser restituïda al seu lloc. Acabada la guerra, dirigí el Casal Catequístic, situat a l'antic local del Centre Democràtic i Progressista, i del cor de caramelles de la parròquia.

L'ALCALDE,

Josep Fontcuberta Rogés

Era l'amo de la destil·leria de licors la Vallesana, que elaborava un popular anís de taronja i les Flors del Remei. Regidor des de 1931, fou escollit primer tinent d'alcalde i, després de les eleccions de gener de 1934, fou nomenat alcalde per la candidatura del Centre Democràtic i Progressista. Es dóna la circumstància que Fontcuberta era membre d'Acció Catalana Republicana, que no tenia grup propi a Caldes de Montbui. Destituït arran dels Fets d'Octubre de 1934, recuperà el càrrec a partir de la victòria del Front d'Esquerres el febrer de 1936. Era també secretari del Sindicat Agrícola i Caixa Rural. Amb l'esclat de la guerra i la successió de canvis que s'esdevingueren a la vila, el poder municipal i la societat en general, volgué renunciar al càrrec, però la resta de regidors l'animaren a continuar i el ratificaren. Tanmateix, no continuà al consistori amb la renovació de regidors que es produí el 20 octubre i fou substituït per Avel·lí Subirana, empleat seu i membre d'ERC. Durant les setmanes en què ostentà el màxim càrrec, però, intentà evitar, sense massa èxit, els desordres i assassinats que es produïren a Caldes. Després de la guerra es veié obligat a exiliar-se i li fou obert un expedient de Responsabilitats Polítiques, amb la confiscació de béns. No tornà a Caldes fins el 1946, quan tornà a posar-se al capdavant de l'empresa familiar.

Isidre Anglí Palaudàries

Fill de Caldes de Montbui, fou hoteler i fabricant. La seva família regentava les Termes Victòria (anteriorment Llobet) des de 1917 i el seu pare havia estat alcalde entre 1912 i 1914. De signe conservador i monàrquic, fou regidor de les dretes locals des de 1924, quan fou nomenat pel Governador Civil. Sortí escollit a les eleccions de 1931 per l'Agrupació Liberal Republicana, convertint-se en opositor de les mesures preses en contra el predomini de l'Església i es mostrà contrari als moviments socials insurreccionals. Arran dels Fets d'Octubre de 1934, que comportà la destitució dels ajuntaments catalans escollits democràticament, fou nomenat alcalde de Caldes entre maig de 1935 i febrer de 1936, quan la victòria del Front d'Esquerres retornà els ajuntaments als anteriors representants polítics. Era també membre de la comissió organitzadora de la Fira de Mostres de Caldes i de la Junta de l'Associació de Pares de Família de Caldes, una entitat creada l'any 1934 amb l'objectiu de promoure l'educació cristiana. Continuà com a regidor al consistori però deixà d'assistir als plens. Amb l'esclat de la guerra, i tement de manera lògica per la seva vida, s'amagà a Barcelona, on féu de forner. Retornà a Caldes amb la fi de la guerra, essent nomenat de nou alcalde. Sota el seu mandat tingueren lloc les depuracions de funcionaris, la signatura d'avals o denúncies per als presoners polítics, la confiscació de béns de partits i entitats vinculades al catalanisme o el republicanisme o de particulars, i es posà en marxa la maquinària del nou règim dictatorial. Mantingué el càrrec fins el juliol de 1940. Muntà aleshores una empresa de mosaics i continuà fent vida normal a la vila fins a la seva mort el 1974.

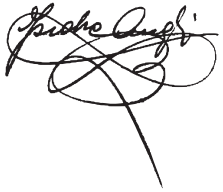

Francesc Gaspar i Torrus

Fill de Caldes de Montbui, Francesc Gaspar ingressà, durant la Guerra Civil, a l'Escola d'Aviació de Sabadell i fou enviat a les dependències de Sant Sadurní d'Anoia. Allà fou seleccionat amb altres 51 joves pilots de la República per a ser entrenats a la Unió Soviètica. Sortí de Sabadell el 5 d'agost de 1938 i arribà a Kirovabad (Azerbaidjan) gairebé dos mesos més tard. Allà el sorprengué la fi de la Guerra Civil i es quedà a la URSS, essent enviat a Kharkov (Ucraïna), com a treballador d'una fàbrica. Però amb l'esclat de la II Guerra Mundial ingressà a l'Exèrcit Roig, primer a una unitat de sapadors i després a l'aviació. Participaria en combats als front oriental i no fou desmobilitzat fins el 1948, tot i que posteriorment encara combatria a la Guerra de Corea (1950-1953). Tornà a Caldes en algunes ocasions, però visqué i morí a la Unió Soviètica.

Diego Martínez Barrio

Nascut a Sevilla el 1883, de ben jove s'afilià a la Joventut Republicana de Sevilla i després al Partit Republicà Radical. Fou regidor a l'Ajuntament de la capital andalusa, cap del partit a Andalusia, periodista influent i signatari del Pacte de Sant Sebastià el 1930. Membre del Govern Provisional de la República, arribà a ser ministre, President de les Corts, Cap de govern i President de la República. S'allunyà del PRR a partir dels pactes amb la CEDA, fundant el seu propi partit, el Partit Radical Demòcrata, que s'integrà dins la Unió Republicana. Exiliat a Caldes de Montbui el 1938, a cal Cortès, en aquella època era conseller d'Azaña i president de les Corts. S'exilià primer a França i després a Mèxic, on presidí l'anomenada Junta Española de Liberación fins que fou escollit president de la República a l'exili el 1945, càrrec que mantingué fins a la seva mort el 1962.

Fotografia cedida per Toni Masclans

Fons Lluís Companys

Eduard Ragasol i Sarrià

Fill d'una família de propietaris rurals de Caldes, es llicencià en Dret i exercí al bufet de Santiago de Riba. Fou director de l'Oficina Jurídico-Administrativa de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI) entre el 1923 i el 1931, de perfil conservador, però alhora militant d'Acció Catalana Republicana (ACR). El 1930 signaria el manifest d'AC contra la dictadura de Primo de Rivera i dos anys més tard entraria a formar part de la direcció fins que el 1936 n'esdevindria el president d'ACR. Es presentà, sense èxit, a les eleccions de 1931, però en canvi sortí escollit diputat a Corts el 1936 per Barcelona ciutat, amb ACR integrada dins la minoria d'ERC. Fou membre titular de la comissió d'Indústria (març-juliol de 1936), de Justícia i Defensa Nacional, i suplent de la de Pensions (1937-1939) i d'Agricultura (1938-1939). Durant la Guerra Civil fou sotssecretari de Justícia de la Generalitat (1937) i participà de la darrera sessió de les Corts republicanes, l'1 de febrer de 1939. Com a soldat, lluità amb les tropes republicanes al front de Terol. A l'exili ajudà els refugiats i col·laborà amb la resistència, per la qual cosa fou empresonat pel règim de Vichy, que el condemnà a un camp de treball. Fundà a París una editorial de llibres catalans el 1945, però dos anys després se n'anà a Mèxic, on es dedicà a negocis relacionats amb el cinema i col·laborà en les activitats de la comunitat catalana. Morí el 1962.

EL COMBAT (La guerra: genet de l'Apocalipsi)

Anava clarejant el dia
quan sobtadament trencà
la calma matinal que hi havia,
l'explosió d'un obús llunyà.

Un terratrèmol seguidament
que cap tempesta no ha igualat
ressonava incessantment
com a preludi del combat.

Disparava l'artilleria
sembrant el pànic i la mort;
les armes de la infanteria
vomitaven metralla i foc.

Els avions a cel obert
en la lluita s'esquivaven,
i en l'objectiu descobert
la mortal càrrega hi llançaven.

Aterrits i avalotats
els cavalls no es contenien,
i espaordits els soldats,
darrera seu ens protegíem.

Apocalíptic funest genet
hi cavalcava tètricament,
brandant la dalla a tort i a dret
segant les vides dels combatents.

En infern mai prou descrit
la batalla es convertia;
la sang i els crits dels ferits
dins nostres venes rebullia.

I en lluita tan envilida
també com feres responíem,
en el duel de mort o vida
frenèticament combatíem.

Andreu Canals; "Sentiments i impressions d'un combatent". Caldes de Montbui: Autoedició, 1987, pp 15 - 16

BIBLIOGRAFIA I FONTS

- BALLART, JOSEP; VILLANUEVA, JOAN. Resum de la història de Caldes de Montbui. Caldes de Montbui: Ajuntament de Caldes de Montbui, 1984.
- CANALS, ANDREU. Sentiments i impressions d'un combatent. Caldes de Montbui: autoedició, 1987.
- DD. AA. Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol. Revolució i guerra civil. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
- DD. AA. Història termal de Caldes de Montbui. Caldes de Montbui: Ajuntament de Caldes, 2002.
- DUEÑAS ITURBE, ORIOL. La gran destrucció. Els danys de guerra i la reconstrucció de Catalunya després de la Guerra Civil (1937-1957). Tesi doctoral inèdita, 2013.
- DURAN, JOAQUIM. Memòries de guerra i postguerra d'un combatent republicà. Caldes de Montbui: Autoedició, 2004.
- GARCÍA CARRERA, RAIMUNDO. "Targes" del full quinzenal "Esbarjo" 1931-1936. Caldes de Montbui: Autoedició, 2005.
- HERNÁNDEZ, JORDI i MONLEÓN, ANNA. Visió històrica de Caldes de Montbui. Caldes de Montbui: Museu Thermalia, 2007.
- OLLER PONS, JOAN. Història i gent de caldes. Cent anys de fotografies. Caldes de Montbui: Autoedició, 1982.
- PAGÈS, PELAI. La Comissió de la Indústria de Guerra de Catalunya (1936-1939). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
- SANS CORET, AMADO. Recuerdos de mi vida (autoedició).
- SOLÉ i SABATÉ, JOSEP MARIA [coord]. La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939) (6 volums). Barcelona: Edicions 62, 2004-2007.
- TARRADELLAS, JOSEP. La Indústria de Guerra a Catalunya (1936-1939). L'obra de la Comissió, creada per al Generalitat, i el seu report d'actuació. Lleida: Pagès editors, 2007.
- TRICUERA, LAURA. L'Abans. Caldes de Montbui, recull gràfic (1870-1965). El Papiol: Efadós, 2006.
- VILA DELCLÒS, EUSEBI. Sant Sebastià de Montmajor. Fets, anècdotes i llegendes. Barcelona: Meteora, 2010.
- Arxiu Municipal de Caldes de Montbui
- Arxiu Nacional de Catalunya
- Centre d'Història Contemporània de Catalunya
- Centro Documental de la Memoria Histórica
- Col·lecció de Cartells – CRAI/Pavelló de la República
- Cartoteca Institut Cartogràfic de Catalunya
- El Farell
- Esbarjo
- La Veu de la Comarca Calderina
- Memòria Digital de Catalunya
- Museu Thermalia – Fons propi

Es reconeixen els drets de totes les fotografies que apareixen. Hem fet el possible per localitzar-ne els drethavents, però en els casos que esmentem a continuació, no ha estat possible:
· Milicians calderins a punt d'anar al front d'Aragó (imatge de portada)
· Cartell de la IV Fira de Caldes
· Fotografies del grup de Trobades (Arxiu Municipal de Caldes de Montbui)

DIPOSITARIA MUNICIPAL
Pagarà al portador
50 centims
006695
abans del 1er de Setembre del 1938
El Dipositari
50
Cèntims

La Guerra Civil, iniciada ara fa 80 anys, esdevingué un autèntic sotrac i trencament per al país, no només pels tres anys de conflicte, sinó també per la consolidació d'una dictadura de quatre dècades a la seva fi. La guerra és sempre un moment de polarització de la societat, quan es produeixen les més grans heroïcitats però també les més grans crueltats i mesquineses. Diverses generacions han viscut autènticament marcades per les penúries sofertes a la rereguarda, per la persecució religiosa de les primeres setmanes de la contesa, per la veritable revolució que es produí a casa nostra especialment els primers mesos, per la dura experiència del front, per la pèrdua de germans, pares i oncles, pel pànic als bombardejos, per la fam i la misèria, per la por a la repressió desencadenada pels vencedors. Caldes de Montbui no s'escapà de la dinàmica general de Catalunya i es visqué, també, de manera molt intensa.

El prop vinent diumenge, dia 30 del corrent, a les 12 del mitj dia, i a la Sala d'Actes de l'Ajuntament, el poeta **AGUSTI BARTRA** donarà lectura d'alguns dels seus poemes.

Farà la presentació l'escriptor Lluís Capdevila.

CALDERI: No manquis a aquest acte. T'ho demanem per la nostra cultura i en nom de Catalunya.

La teva presència és necessària pel bon prestigi de Caldes.

En tant els bàrbars bonbardejen escoles i biblioteques, Catalunya palesa amb actes com aquest, el seu alt grau de civilitat.

Caldes de Montbui, gener del 1938.

Ajuntament de
Caldes de Montbui

www.thermalia.cat

THERMALIA
MUSEU DE CALDES DE MONTBUI